

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Warszawa, dnia 14 kwietnia 2025 r.

Poz. 3961

UCHWAŁA NR XIII/65/2025 RADY GMINY MIASTKÓW KOŚCIELNY

z dnia 27 marca 2025 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miastków Kościelny na lata 2025-2028

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9 oraz art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1465) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292), po uzyskaniu pozytywnej opinii Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków **uchwala się**, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miastków Kościelny na lata 2025-2028”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Miastków Kościelny.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

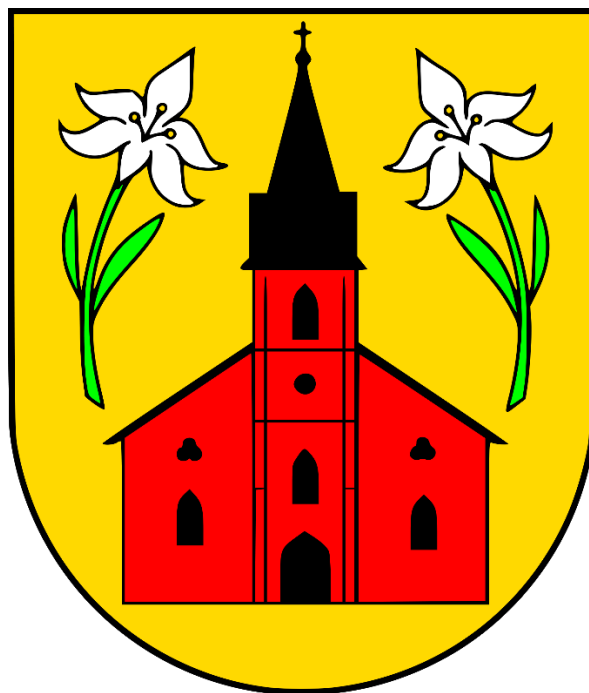
Przewodniczący Rady

Marcin Zając

Załącznik Nr 1

**do Uchwały Nr XIII/65/2025
Rady Gminy Miastków Kościelny
z dnia 27 marca 2025 roku**

**Program opieki nad Zabytkami
dla Gminy Miastków Kościelny
na lata 2025 – 2028**

Opracowanie:

Miastków Kościelny, grudzień 2024 rok

Spis treści:

1. Wstęp
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego
 - 4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
 - 4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego
 - 5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)
 - 5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy
Położenie, podziały administracyjne i zarys historii obszaru gminy
Charakterystyka krajobrazu kulturowego i zasobów dziedzictwa
Zabytki archeologiczne
Dziedzictwo niematerialne
 - 5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony
 - 5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków
 - 5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń
7. Założenia programowe
8. Instrumentarium realizacji GPOnZ
9. Zasady oceny realizacji GPOnZ
10. Źródła finansowania GPOnZ
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków
12. Podsumowanie

1. Wstęp

Gminny Program opieki nad Zabytkami (GPOnZ) jest dokumentem strategicznym, pełniącym funkcję podstawowych wytycznych do zarządzania dziedzictwem kulturowym na poziomie lokalnym. Jest to element wspierający politykę administracyjną w zakresie inicjowania, wzmacniania i koordynowania działań w dziedzinie ochrony zabytków oraz popularyzacji i promocji dziedzictwa kulturowego. Bazuje on na identyfikacji dziedzictwa w granicach administracyjnych gminy Miastków Kościelny wykonanej w ramach Gminnej Ewidencji Zabytków (GEZ), ale uwzględnia również dziedzictwo niematerialne oraz analizę zachowanego krajobrazu kulturowego. Dokument ten uwzględnia zmiany zaistniałe na przestrzeni minionych lat w obowiązującym prawie dotyczącym zagadnień związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami, a także wprowadza uaktualnienia w stosunku do istniejącego stanu zabytków zlokalizowanych na terenie gminy. GPOnZ odnosi się zarówno do ponadlokalnych celów opieki nad zabytkami, a także do lokalnych strategii rozwojowych gminy. Przygotowany program bazuje na zasobach własnych gminy, ale również na zabytkach, które stanowią własność innych podmiotów znajdujących się na terenie gminy. Utworzenie gminnego programu ma na celu nie tylko zahamowanie procesów degradacji

zabytków, ale także wyznaczanie kierunków działania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, ochrony krajobrazu kulturowego, upowszechniania i promowania dziedzictwa gminy. GPOnZ ma również za zadanie zwiększyć wiedzę mieszkańców o lokalnych zabytkach i tradycjach, a także zwrócić, uwagę na potrzebę ich zachowania dla kolejnych pokoleń. Może on w ten sposób wpływać na zwiększenie potencjału gminy poprzez integrację społeczności lokalnej wokół problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego. Gminny Program Opieki nad Zabytkami po uzyskaniu pozytywnej opinii Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Delegatura w Siedlcach oraz przyjęcia go uchwałą Rady Gminy Miastków Kościelny będzie stanowił platformę do współpracy między samorządem gminy, właścicielami zabytków, a Mazowieckim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków Delegatura w Siedlcach.

Podstawowym zadaniem gminnych programów opieki nad zabytkami jest określenie kierunków działań i zadań służących poprawie kondycji dziedzictwa kulturowego - zarówno stanu zachowania zabytków, jak i udziału zabytków w kształtowaniu rozwoju i wizerunku gminy. Programy opieki nad zabytkami służyć mogą rozwojowi gminy poprzez określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystanie zabytków dla potrzeb społecznych, gospodarczych i edukacyjnych. Głównym celem sformułowania dokumentu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego Gminy Miastków Kościelny poprzez określenie podstawowych uwarunkowań oraz rozwiązań, które temu służą. Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kulturowego może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, a tym samym do poprawy jakości życia jej mieszkańców. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miastków Kościelny na lata 2025 – 2028 opracowano w oparciu o odpowiednie przepisy, akty prawa miejscowego przyjęte przez Radę Gminy Miastków Kościelny, krajowe, wojewódzkie i powiatowe dokumenty typu strategicznego, materiały i dokumentacje z zasobu służb konserwatorskich oraz Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Na wstępie opracowania przedstawiono informację dotyczącą aktów prawa polskiego oraz europejskiego ustanawiających i regulujących zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. Gminna polityka w zakresie opieki nad zabytkami powinna być spójna ze strategiami rozwoju województwa i gminy. Z tego względu omówiono strategiczne dokumenty wojewódzkie, powiatowe i gminne, ze szczególnym uwzględnieniem założeń programowych dotyczących ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym oraz jego rewitalizacji i rewaloryzacji, które służą procesom rozwojowym. Istotnym dokumentem w tym zakresie jest Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2022-2025 dla Województwa Mazowieckiego.

W niniejszym opracowaniu korzystano z: „Poradnika metodycznego – gminny program opieki nad zabytkami”, opracowanego przez Zespół powołany przez Dyrektora Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie w 2008 roku.

Ponadto w tworzeniu programu wykorzystano następujące dokumenty:

1. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2022–2025 dla Województwa Mazowieckiego, 2021 r.
2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego opracowany przez Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie, Warszawa 2018 r.
3. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030

5. Zasoby archiwalne WUOZ w Warszawie Delegatura w Siedlcach, karty ewidencyjne zabytków architektury i budownictwa, karty zabytków ruchomych, karty cmentarzy, dokumentacje parku.
6. Bieżące konsultacje z Urzędem Gminy Miastków Kościelny

Zastosowane w tekście skróty:

AZP - Archeologiczne Zdjęcie Polski
GEZ - Gminna ewidencja zabytków
GPONZ - Gminny Program Opieki nad Zabytkami
GPR - Gminny Program Rewitalizacji
JST - Jednostki samorządu terytorialnego
MKiDN - Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
MPZP - Miejsowe plany zagospodarowania przestrzennego
NID - Narodowy Instytut Dziedzictwa
MWKZ - Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków
OKK - Obszary Kulturowo-Krajobrazowe
PPOnZ - Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami
PZPWM 2018 - Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego
SKZ - Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków
SRWM - Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego
SUiKZP - Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego
UMWZ - Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego
WEZ - Wojewódzka ewidencja zabytków
WPOnZ - Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami
WUOZ - Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Podstawę prawną opracowania Gminnego Programu opieki nad Zabytkami stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w jej jednolitym tekście (Dz.U. z 2024 r. poz. 1292), która mówi o obowiązku sporządzania programu opieki nad zabytkami na okres czterech lat przez samorządy wojewódzkie powiatowe i gminne.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami:

- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Powyższa ustawa (również w art. 87) nakłada na samorząd następujące obowiązki i uprawnienia:

- uzyskanie opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków dla opracowanego programu przed przyjęciem przez radę gminy (ust. 3)
- publikację w dzienniku urzędowym województwa (ust. 4),
- sporządzenie przez wójta gminy sprawozdania z realizacji programu w okresie dwuletnim i przedstawienie go radzie gminy (ust. 5).

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Ochronę dziedzictwa kulturowego oraz opiekę nad zabytkami w Polsce podnosi przede wszystkim **Ustawa Zasadnicza**, która nakłada na państwo i obywateli obowiązek ochrony zabytków, a w szczególności:

- art.5 określa dziedzictwo narodowe jako wartość strzeżoną przez państwo polskie,
- art. 6 ust. 1 mówi, że Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju,
- art. 86 stanowi, że każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie.

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2024 r. poz. 1292).

Ustawa nakłada na organy samorządowe i właścicieli zabytków następujące obowiązki :

Art. 4. Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ustawa definiuje również podstawowe pojęcia dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony:

Art. 6. 1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa,
 - d) dziełami budownictwa obronnego,
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f) cmentarzami,
 - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479),
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.
- Artykuł 7** ustawy definiuje formy ochrony zabytków:
- 1) wpis do rejestru zabytków;
 - 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
 - 2) uznanie za pomnik historii;
 - 3) utworzenie parku kulturowego;
 - 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Artykuł 16 daje samorządom gminnym uprawnienia do wprowadzania przestrzennej formy ochrony jaką jest park kulturowy, i tak:

1. Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

1a. Rada gminy ogłasza w prasie miejscowej oraz przez obwieszczenie, a także w sposób zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości, o podjęciu prac nad utworzeniem parku

kulturowego, określając formę, miejsce i termin składania wniosków dotyczących projektu uchwały o utworzeniu parku kulturowego, nie krótszy jednak niż 21 dni od dnia ogłoszenia.

2. Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, o których mowa w art. 17 ust. 1.

3. Wójt (burmistrz, prezydent miasta), w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy.

4. W celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem.

5. Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na terenie których ten park ma być utworzony.

6. Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

Art. 17. 1. Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;

2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;

3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;

3a) zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury;

4) składowania lub magazynowania odpadów.

2. W razie ograniczenia sposobu korzystania z nieruchomości na skutek ustanowienia zakazów i ograniczeń, o których mowa w ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy art. 131–134 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2024 r. poz. 54)

Art. 19 mówi o konieczności uwzględniania ochrony zabytków w planowaniu przestrzennym:

1. Określając ustalenia planu ogólnego gminy, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowego planu odbudowy, uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomych:

1) objętych formami ochrony, o których mowa w art. 7, wraz z ich otoczeniem;

2) ujętych w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się przy określaniu ustaleń planów, o których mowa w ust. 1.

3. W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z art. 20: projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu. Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy (**art.21**).

W art. 22 zawarte są wytyczne dotyczące prowadzenia gminnej ewidencji zabytków:

- art.22,ust.1, pkt 4 - Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

- art. 22,ust.1, pkt 5 - W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

3)² inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Prawo o ochronie zabytków wprowadza możliwość finansowania przez jednostki samorządu terytorialnego prac konserwatorskich i robót budowlanych przy zabytkach ujętych w gminnej ewidencji zabytków, a nie, jak dotychczas, jedynie przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków (art. 81). Ta sama ustawa wyznacza wójta, burmistrza lub prezydenta miasta jako instytucje do których należy zgłaszać wszelkie informacje dotyczące stanu zachowania zabytków oraz odkrycia zabytków archeologicznych (rozdz.11).

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. **W art.7 ust. 1, pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r. poz. 40, 572, 1463, 1688)** zostały określone zadania własne gminy: „Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Podczas opracowywania niniejszego programu wzięto również pod uwagę inne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, które są zamieszczone w wielu obowiązujących ustawach, a w tym w:

1) ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2023 r., poz. 977, z późn. zm.)

2) ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2024 r., poz. 725)

3) ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2024 r. poz.54)

4) ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. 2023 r. poz.1336,1688, 1890)

5) ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2023 r. poz. 344 ze zm.)

6) ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2024 r.poz.37)

7) ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2023 r., poz.571).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

- 1) ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2022 r., poz. 385)
- 2) ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022r. poz.2393)

Ochronę materiałów archiwalnych regulują natomiast przepisy:

- 1) ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 r. poz. 164)

Przepisy dotyczące miejsc pamięci narodowej są zawarte:

- 1) w ustawie z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz. U. 22A23 r.poz.102)
- 2) w ustawie z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz. U. z 2018 r. poz. 2337).

Ponadto zasady prowadzenia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami uszczegółowiają inne akty wykonawcze i rozporządzenia:

- 1) rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 30, poz.259) mówi, że starosta w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie;
- 2) rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 lipca 2015 r. w sprawie nagród za znalezienie zabytków lub materiałów archiwalnych (Dz. U. z 2015 r. poz.979);
- 3) rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650);
- 4) rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 t. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków Dz.U. z 2004 r. Nr 75, poz.706);
- 5) rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego (Dz. U. z 2004 r. Nr 102, poz.1066);
- 6) rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w zakresie opieki nad zabytkami Dz.U. z 2020 r. poz. 1901);
- 7) rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304 i z 2006 r. Nr 24, poz. 181);
- 8) rozporządzenie Ministra Kultury z 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. Nr 212. poz. 2153);
- 9) rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej _na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz.U. 2023 poz. 2425)
- 10) rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. 2014 r. poz. 110);
- 11) rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz.U. z2011 r. Nr 89, poz. 510);
- 12) rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji

zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 201.I r. Nr 113, poz.66l, z 2019 r. poz. 1886 i z 2021 r. poz. 56); 13) rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. z 2021 r., poz. 81); 14) rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2019, poz. 1470).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1 Ochrona dziedzictwa kulturowego w ustaleniach międzynarodowych

Przyjęte przez Polskę ustalenia międzynarodowe dotyczące dziedzictwa kulturowego:

- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 16 listopada 1972 r. przyjęta na sesji w Paryżu (Dz.U. z 1976 r. nr 32, poz. 190). Konwencja zobowiązuje do: ustanowienia „skutecznego systemu ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowym znaczeniu dla całej ludzkości, zorganizowanego w sposób stały i zgodny z metodami współczesnej nauki”; uprawiania polityki zmierzającej do wyznaczenia dziedzictwu kulturalnemu i naturalnemu odpowiedniej funkcji w życiu zbiorowym i włączenia ochrony tego dziedzictwa do programów planowania ogólnego; podejmowania środków prawnych, naukowych, technicznych, administracyjnych i finansowych w celu identyfikacji, ochrony, konserwacji, waloryzacji i reanimacji tego dziedzictwa.
- Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego z La Valetta z 16 stycznia 1992 r. (Dz.U. z 1996 r., Nr 120, poz. 564). Konwencja dotycząca dziedzictwa archeologicznego, które stanowi źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zobowiązuje do wprowadzenia systemu prawnej ochrony dziedzictwa archeologicznego, zapewniającego prowadzenie ewidencji archeologicznego dziedzictwa, łączenia potrzeb archeologii z wymaganiami planów zagospodarowania, zapewnienia finansowego wsparcia dla badań archeologicznych od władz państwowych, regionalnych i gminnych.
- Europejska konwencja krajobrazowa z Florencji z 22 października 2000 r. (Dz.U. z 2006 r., Nr 14, poz. 98). Konwencja zobowiązuje do: ustanowienia i wdrożenia polityki w zakresie krajobrazu, który przyczynia się do tworzenia kultur lokalnych i jest podstawowym komponentem europejskiego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego ukierunkowanej na ochronę, gospodarkę i planowanie krajobrazu. W konwencji tej zwrócono uwagę na współpracę transgraniczną (na szczeblu regionalnym i lokalnym) służącą przygotowaniu i wdrażaniu wspólnych programów dotyczących krajobrazu (krajobrazy transgraniczne). Ustanowiono Nagrodę Krajobrazową Rady Europy - wyróżnienie przyznawane organom lokalnym i regionalnym, które wykażą się skutecznymi i znaczącymi osiągnięciami w dziedzinie ochrony, gospodarki lub planowania krajobrazu.
- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, sporządzona w Paryżu 20 października 2005 r. (Dz.U. z 2007 r., Nr 215, poz. 1585) Celami konwencji są m.in.: ochrona i promowanie różnorodności form wyrazu kulturowego; tworzenie takich warunków dla kultur, by mogły się w pełni rozwijać i swobodnie na siebie oddziaływać w sposób przynoszący im wzajemne korzyści; promowanie

poszanowania różnorodności form wyrazu kulturowego i uświadamianie jej wartości na płaszczyźnie lokalnej, krajowej i międzynarodowej; potwierdzenie znaczenia związku między kulturą i rozwojem dla wszystkich krajów. Za zasady uznano: komplementarność ekonomicznych i kulturowych aspektów rozwoju - z uwagi na fakt, że kultura jest jedną z głównych sił napędowych rozwoju, kulturowe aspekty rozwoju są równie istotne jak jego aspekty ekonomiczne. Ochrona, promowanie i zachowanie różnorodności kulturowej są podstawowym warunkiem trwałego i zrównoważonego rozwoju dla dobra obecnych i przyszłych pokoleń.

- Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy (przyjęta 3 października 1985 r. w Granadzie, weszła w życie 1 grudnia 1987 r. Przez Polskę została podpisana 19 października 2011 r. (Dz.U. 2012 poz.2010). Zasadniczym celem dokumentu jest ochrona europejskiego dziedzictwa architektonicznego. Konwencja definiuje pojęcie dziedzictwa architektonicznego i zwraca uwagę na potrzebę jego ochrony nie tylko na szczeblu krajowym, ale i europejskim. Konwencja zakłada współdział społeczeństwa w procesie ochrony zabytków, podkreśla rolę promocji dziedzictwa i rozwijania świadomości społecznej w zakresie ochrony zabytków. Zobowiązuje również strony do wymiany informacji na temat polityki konserwacji zabytków.

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE (Infrastructure for Spatial Information In Europe). W ustawie o infrastrukturze informacji przestrzennej z dnia 4 marca 2010 r., która weszła w życie 7 czerwca 2010 r. (Dz.U. 2010 nr 76 poz. 489) Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego został zdefiniowany (art. 3, pkt. 7c) jako organ wiodący i współodpowiedzialny, wraz z Ministrem Środowiska, w zakresie tematu danych przestrzennych w części dotyczącej zabytków nieruchomości w rozumieniu ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa stanowi przeniesienie na polski grunt legislacyjny zapisów dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady Europy - INSPIRE. Założeniem dyrektywy jest opracowanie baz danych GIS oraz udostępnienie tych danych za pomocą usług sieciowych (serwisów internetowych) w celu upowszechnienia oraz darmowego dostępu, danych stanowiących rejestr publiczny (wraz ze zdefiniowaniem ograniczeń dostępu do tych danych, jeśli wymaga tego interes Państwa).

- Znak Dziedzictwa Europejskiego (decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady Europy nr 1194/2011 z dnia 16 listopada 2011 r. ustanawiająca działania Unii Europejskiej na rzecz ZDE). Unia Europejska (UE) ustanowiła Znak Dziedzictwa Europejskiego przyznawany znajdującym się na terytorium Unii obiektom odgrywającym istotną rolę w historii, kulturze oraz w budowaniu Unii. Jego zadaniem jest zwrócenie uwagi na wspólne dziedzictwo kulturowe w celu wzmocnienia poczucia przynależności do Unii wśród obywateli oraz wzmocnienia dialogu między kulturami. Ponadto, w szczególności przez turystykę kulturalną, dziedzictwo odgrywa ważną rolę w rozwoju gospodarczym regionów europejskich, które skorzystałyby z nadania mu odpowiedniej rangi. Nacisk został położony na europejską wartość symboliczną obiektów i ich wymiar pedagogiczny; odróżnia znak dziedzictwa europejskiego od inicjatyw w zakresie dziedzictwa realizowanych przez UNESCO i Radę Europy. Do przyznania znaku kwalifikują się zabytki, miejsca naturalne, obiekty podwodne, archeologiczne, przemysłowe lub miejskie, krajobrazy kulturowe, miejsca pamięci, dobra i obiekty kultury oraz dziedzictwo niematerialne związane z danym miejscem, w tym dziedzictwo współczesne. Wspólne wnioski mogą być składane dla obiektów międzynarodowych usytuowanych w kilku państwach członkowskich, które łączy jeden konkretny temat, jak również dla krajowych obiektów tematycznych obejmujących kilka obiektów usytuowanych w tym samym państwie członkowskim, które łączy taki sam temat.

- Znak Błękitnej Tarczy (znany także jako „Blue Shield”). Znak został stworzony do oznakowania obiektów kultury, aby zapewnić im ochronę przed atakiem w razie konfliktu zbrojnego. Jest kulturowym odpowiednikiem Czerwonego Krzyża. Symbol zaprojektowany

przez prof. Jana Zachwatowicza, został określony w Konwencji haskiej z 1954 r. (Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisana w Hadze dnia 14 maja 1954 r.). Zgodnie z art. 12 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Starosta, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie. Wzór znaku opartego na Błękitnej Tarczy, jego wymiar i miejsce umieszczenia na zabytku nieruchomym określa rozporządzenie Ministra Kultury z 09 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U. 2004, nr 30, poz. 259). Umieszczanie znaku na zabytku jest elementem promocji dziedzictwa narodowego, ma przyczynić się także do podniesienia świadomości u mieszkańców i turystów o wartości danego zabytku. Zezwolenie na umieszczenie znaku na zabytku wydaje wojewódzki konserwator zabytków.

4.2. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Krajowa strategia rozwoju regionalnego 2030 przyjęta uchwałą nr 102 Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r., (Monitor Polski, z 2019 r., poz. 1060) zastąpiła „Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie”. Rozwija postanowienia Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), określone w filarze rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony. „KSRR 2030” jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do 2030 r. Dokument przedstawia cele polityki regionalnej oraz działania i zadania, jakie do ich osiągnięcia powinien podjąć rząd, samorządy: wojewódzkie, powiatowe i gminne oraz pozostałe podmioty uczestniczące w realizacji tej polityki w perspektywie do roku 2030.

Najważniejsze cele strategii państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały określone w **Krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026 (Uchwała nr 242 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2023 r.)**. Wyznacza on kilka kluczowych kierunków działań, których celem nadrzędnym jest zapewnienie efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii, a w rezultacie zwiększenie zasobu zabytków w Polsce. Składają się na niego poniższe cele szczegółowe oraz kierunki działań.

Cel szczegółowy 1: weryfikacja wybranego zasobu zabytków i wzmocnienie narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości

Kierunek 1.1: Podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju,.

Kierunek 1.2: ochrona zabytków i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, w skład którego wchodzi następujące zadania: model i system wartościowania zabytków, plany zarządzania dla Pomników Historii, wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych, system bezpieczeństwa zabytków i projektowanie konserwatorskie.

Kierunek 1.3: Realizacja międzynarodowych zobowiązań w postaci implementacji konwencji UNESCO z 1972 r. do ustawy o ochronie zabytków, wdrożenia Konwencji UNESCO z 2001 roku, współpraca międzynarodowa z UNESCO, wsparcie procesu tworzenia planów i zarządzania dla miejsc światowego dziedzictwa.

Cel szczegółowy 2: wzmocnienie potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków

Kierunek 2.1: Cyfryzacja procesów administracyjnych w postaci cyfryzacji procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków, opracowania i realizacji programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków
Kierunek 2.2: Wzmacnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez wdrożenie i rozwój programu AZP+, digitalizacja i udostępnianie zasobu archiwalnego, rozwój zasobu dokumentacyjnego 3D, rozwój portalu Zabytek.pl.

Kierunek 2.3: Reforma finansowania ochrony i opieki nad zabytkami.

Cel szczegółowy 3: rola zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja)

Kierunek 3.1: Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych, obejmujący następujące zadania: strategia przeciwdziałania skutkom zmian klimatycznych dla zachowania zabytków, wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami, twój dom - dialog z tradycją, upowszechnianie tradycyjnych, neutralnych dla środowiska metod i technik rzemieślniczych – „Szkoła rzemiosł CAD)", warsztaty konserwatorskie - praktyka prac konserwatorskich, wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych, proces prowadzenia inwestycji w obiektach zabytkowych - szkolenia dla samorządów.

Kierunek 3.2: edukacja i podnoszenia świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego z następującymi zadaniami: włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach, badania społeczne i statystyczne dotyczące dziedzictwa kulturowego, pomiar wpływu kultury i dziedzictwa na rozwój społeczny, kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dziedzictwa kulturowego, wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom, edukacja o dziedzictwie kulturowym, z uwzględnieniem dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami, utworzenie i rozwój działalności Forum Posiadaczy Zabytków przy Generalnym Konserwatorze Zabytków. Narodowy Instytut Dziedzictwa realizuje m.in. następujące programy: Wspólnie dla dziedzictwa, Niematerialne - przekaz dalej, ochrona zabytków archeologicznych (szczegóły na stronie www.nid.pl).

W dniu 16.08.2011 roku w Polsce weszła w życie **Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego** (Dz.U. 2011 Nr 172 poz. 1018). Zagadnieniami związanymi z dziedzictwem niematerialnym i jego ochroną w Polsce w odniesieniu do Konwencji UNESCO roku zajmuje się Narodowy Instytut Dziedzictwa (instytucja kultury, stanowiąca zaplecze eksperckie MKiDN). W NID przygotowano założenia i procedury dotyczące ochrony dziedzictwa niematerialnego, wytyczne w sprawie składania wniosków o wpis na krajową listę dziedzictwa niematerialnego, formularze wniosku zgłoszeniowego, załączniki do wniosku oraz instrukcje i stronę internetową. (www.zabytek.pl, www.nid.pl, <http://niematerialne.nid.pl/>). Obejmowane ochroną na terenie Polski elementy niematerialnego dziedzictwa kulturowego powinny:

- być żywe (istniejące i kultywowane), odzwierciedlające zarówno tradycyjne, jak i współczesne praktyki, w których wyraża się tożsamość grup kulturowych;
- mieć charakter (...) włączający, nie służący przypisywaniu wyłączności na określone praktyki danej grupie, lecz wzmacnianiu spójności społecznej, podtrzymywanej w różnorodnych przejawach niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- ponieważ niematerialne dziedzictwo jest zakorzenione we wspólnotach, oznacza to, iż może zostać uznane za element tożsamości i tradycji określonych wspólnot tylko i wyłącznie przez nie same i za ich zgodą;

– elementy wpisane na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego mogą być następnie wpisane na listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa ludzkości - prowadzoną przez UNESCO.

Dziedzictwo niematerialne to m.in.:

- tradycje i przekazy ustne (np. bajki, przysłowia, pieśni, oracje, opowieści wspomnieniowe i wierzeniowe, historie, przemowy, lamenty pogrzebowe, zawołania pasterskie i handlowe), w tym w języku jako nośniku niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne (np. tradycje wokalne, instrumentalne i taneczne; widowiska religijne, karnawałowe i doroczne);
- praktyki społeczno-kulturowe (np. zwyczaje, rytuały i obrzędy doroczne, sytuacyjne i rodzinne: chrzciny, wesela, pogrzeby; ceremonie lokalne i środowiskowe; zwyczaje odpustowe i pielgrzymki; gry i zabawy; folklor dziecięcy; sposoby świętowania; praktyki służące nawiązywaniu kontaktów międzyludzkich);
- wiedza i praktyka dotycząca przyrody i wszechświata (np. tradycyjne wyobrażenia o wszechświecie; meteorologia ludowa, tradycyjne sposoby gospodarowania, tradycyjne sposoby leczenia; zamawiania: miłosne, medyczne);
- wiedza i umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest prowadzona przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wpis dokonywany jest na wniosek: grup, wspólnot oraz organizacji pozarządowych. W uzasadnionych przypadkach, tj. jeżeli dany element dziedzictwa niematerialnego kultywowany jest jedynie przez pojedyncze osoby, również na wniosek jednostek. Narodowy Instytut Dziedzictwa prowadzi również krajowy rejestr dobrych praktyk w zakresie ochrony dziedzictwa niematerialnego. Jest to platforma do wymiany doświadczeń oraz inspiracji dla wszystkich stron zainteresowanych ochroną niematerialnego dziedzictwa.

Ponadto uchwałą Nr 155 z dnia 27 października 2020 r. Rada Ministrów ogłosiła dokument **„Strategia rozwoju kapitału społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030”** w którym zawarła trzy cele szczegółowe, dotyczące wsparcia kompleksowej modernizacji systemu zarządzania rozwojem kraju, wzrostu jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków:

Cel szczegółowy 1- zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne,

Cel szczegółowy 2 - wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich,

Cel szczegółowy 3 - zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.

Dla ochrony zabytków istotny jest drugi cel szczegółowy. Cel ten polega na „budowaniu kompleksowej polityki państwa w zakresie zwiększania szeroko rozumianej aktywności obywatelskiej, wzrostu udziału i zaangażowania obywateli w życie publiczne oraz ich wpływu na planowanie i realizację zadań publicznych zgodnie z zapotrzebowaniem społecznym”.

Na cel szczegółowy 2 składają się:

2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze

2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, wdrożeniu aktywnego uczestnictwa w kulturze. Dziedzictwo kulturowe należy „efektywnie wykorzystać na potrzeby budowania kapitału społecznego, poczucia tożsamości i wspólnoty, a także wzrostu ekonomicznego, m.in. przez różnorodne inwestycje w jego elementy: dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocję dziedzictwa

kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO oraz uznanego przez Prezydenta RP za Pomniki Historii, a także rozwój turystyki kulturowej przy wykorzystaniu idei Europejskich Szlaków Kulturowych"

W ramach celu realizowane będą następujące projekty strategiczne: Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami, Rozwój Turystyki Kulturowej, Krajobraz mojego miasta („którego celem jest zwrócenie uwagi władz samorządowych, firm, instytucji oraz społeczeństwa na problem chaosu reklamowego i konieczność zrównoważonego planowania przestrzeni miejskiej. Zwiększony zostanie nacisk na działania edukacyjne oraz promocyjne w zakresie kształtowania i ochrony estetyki przestrzeni publicznej")

Poza tym realizowane będą następujące cele:

2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury

2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę

2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miastków Kościelny musi mieć także swoje odniesienie w stosunku do podstawowych dokumentów określających wizję rozwoju zarówno województwa mazowieckiego jak i powiatu garwolińskiego a także do opracowań strategicznych w zakresie planowania przestrzennego i ochrony zabytków na obszarze regionu i powiatu, takich jak:

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku (Uchwała Sejmiku Województwa Mazowieckiego Nr 158/13 z dnia 28 października 2013 r.)

W strategii rozwoju przedstawiono pięć głównych celów związanych z dziedzictwem kulturowym:

1. Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego do zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu poprzez:

1.1 Poprawę atrakcyjności turystycznej regionu w oparciu o walory przyrodnicze (w szczególności w obszarach pasm turystycznych)

1.2 Wspieranie rozwoju turystyki kulturowej oraz tworzenia nowych produktów turystycznych

1.3 Ochronę spuścizny kulturowej regionu (materialnej i niematerialnej)

1.4 Rozwój systemu obsługi turystów (zaplecza turystycznego i systemu informacji turystycznej)

2. Upowszechnianie kultury i twórczości poprzez:

2.1 Rozwój zaplecza instytucjonalnego kultury i digitalizacja zasobów

2.2 Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej regionu

3. Wspieranie edukacji kulturalnej i artystycznej

3. Kreowanie miast jako centrów aktywności kulturalnej poprzez:

3.1 Wykorzystywanie ośrodków miejskich do tworzenia i promowania kultury

3.2 Promowanie Warszawy jako europejskiego ośrodka kultury

4. Wspieranie rozwoju sektora kreatywnego poprzez wspieranie inicjatyw gospodarczych w sektorze kreatywnym

5. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego w działalności gospodarczej poprzez wspieranie przedsiębiorczości w obszarze kultury.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego (przyjęty Uchwałą 22/18 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 grudnia 2018 r.)

W planie zagospodarowania przestrzennego określono następujące działania:

- 1) realizację zadań wskazanych w wojewódzkim programie opieki nad zabytkami;
- 2) zachowanie i kreowanie ładu przestrzennego, zachowanie walorów krajobrazu kulturowego oraz kształtowanie pasm przyrodniczo-kulturowych o znaczeniu regionalnym poprzez:
 - przeciwdziałanie negatywnym efektom urbanizacji;
 - ochronę, rewitalizację i rewaloryzację obiektów i obszarów historycznych;
 - odbudowę i rekonstrukcję dóbr należących do światowego i krajowego dziedzictwa po zniszczeniu w wyniku konfliktów zbrojnych lub katastrof spowodowanych zagrożeniami naturalnymi
 - tworzenie szlaków kulturowych (w tym szlaku kulturowego Cudu nad Wisłą roku 1920, Józefa Wilkonia i szlaku bohaterów Powstania Warszawskiego);
 - budowę i rozbudowę muzeów (w tym Stacji Muzeum, Muzeum Bitwy Warszawskiej w Ossowie);
 - ochronę dziedzictwa kultury ludowej o dużym znaczeniu dla kształtowania tożsamości regionalnej i lokalnej - krajobrazu kulturowego i tradycji ludowych na obszarach kolonizacji olenderskiej (w tym Urzecza) oraz osadnictwa puszczańskiego.

Program opieki nad Zabytkami Województwa Mazowieckiego na lata 2022-2025 (Uchwała nr 1721/267/21 Zarządu Województwa Mazowieckiego z dnia 26 października 2021 roku)

Program opieki nad zabytkami zakłada trzy cele strategiczne, oznaczone jako obszary A, B i C. Do celów tych zalicza się między innymi współpraca z lokalnymi samorządami w zakresie tworzenia prawnych form ochrony zabytków (parki kulturowe, plany miejscowe), prowadzenie promocji dziedzictwa materialnego i niematerialnego regionu, tworzenie katalogów wzorców budownictwa regionalnego charakterystycznego dla krajobrazów kulturowych poszczególnych części województwa, promowanie tradycji regionalnych.

Są to:

Obszar strategiczny A:

Celem jest kształtowanie wiedzy, świadomości i postaw skutkujących opieką nad zabytkami i troską o dziedzictwo.

Cel A.1 - wsparcie edukacyjne samorządów lokalnych i właścicieli zabytków (w formie Mazowieckiego Forum Dziedzictwa - platforma regularnego doszkalania specjalistów opieki nad dziedzictwem na poziomie gmin oraz zintensyfikowanie ochrony kulturowego dziedzictwa niematerialnego (konkurs „Renowacja Roku Zabytków Mazowsza”).

Cel A.2 - kształtowanie postawy zainteresowania dziedzictwem (w formie corocznego konkursu fotograficznego „odkrywamy nasze dziedzictwo” tożsamość lokalna poprzez dostrzeganie i docenianie dziedzictwa lokalnego, którego założeniem jest tworzenie programów edukacyjnych lub publikacji adresowanych do społeczności lokalnych, służących pogłębianiu wiedzy o dziedzictwie regionu.

Obszar strategiczny B:

Cel B.1 - zoptymalizowanie systemu dotacji wojewódzkich (wspieranie właścicieli obiektów zabytkowych w finansowaniu prac przy zabytkach.

Cel B.2 - dbałość o zabytki własne województwa (finansowanie prac przy obiektach zabytkowych, których właścicielem jest Samorząd Województwa Mazowieckiego).

Obszar strategiczny C:

Cel C.1 - ograniczenie ryzyka utraty najbardziej zagrożonych elementów dziedzictwa poprzez dokumentację zabytków architektury XX wieku województwa mazowieckiego, inwentaryzacja i wyodrębnienie typów zabudowy drewnianej województwa, przeprowadzenie konkursu „Dom w krajobrazie” czyli stworzenie katalogu projektów architektonicznych współczesnej zabudowy dobrze zharmonizowanej z krajobrazem kulturowym, nasza żywa tradycja (ochrona i upowszechnienie dziedzictwa niematerialnego oraz rozbudowa portalu Mazowiecki Szlak Tradycji).

Cel C.2 - wzmocnienie potencjału promocyjnego zabytków poprzez skuteczną promocję mniej znanych elementów dziedzictwa, organizacja wydarzeń takich jak spacer po wybranych zabytkach dotowanych przez samorząd województwa, skierowana szczególnie do lokalnych społeczności.

Strategia Rozwoju Powiatu Garwolińskiego na lata 2015-2030 przyjęta Uchwałą Nr XIII/65/2015 Rady Powiatu Garwolin

Strategia rozwoju jest dokumentem, w którym zawarte zostały cele i postulaty wpływające na rozwój powiatu. Strategia rozwoju jest dokumentem wieloletnim określającym strategiczne cele działania na kilkanaście lat oraz wymagającym ciągłej pracy nad podnoszeniem jego jakości, koniecznym dla rozwoju danej jednostki terytorialnej. Powiat Garwoliński położony jest we wschodniej części Niziny Południowo-Mazowieckiej największego w kraju województwa mazowieckiego na Mazowszu, w odległości około 60 km od wielkiej aglomeracji jaką jest Warszawa. Jego obszar znajduje się w prawym dorzeczu środkowego biegu Wisły oraz jej niewielkich dopływów: Wilgi, Okrzejki i Promnika. Zawiera na swoim obszarze różnorodność przyrodniczą, osadniczą i gospodarczą. Wisła jest główną rzeką przepływającą przez teren województwa mazowieckiego. Stanowi ona zachodnią granicę powiatu garwolińskiego. W skali Polski jest ona unikatowym obiektem przyrodniczym, ze względu na jej wielkość oraz stosunkowo niski stopień uregulowania. Warunki przyrodnicze sprawiają, że rzeka ta stanowi dobre siedlisko dla życia wielu gatunków flory i fauny. Wisła ma także ogromne znaczenie dla wędrówki dziko żyjących gatunków ptaków wodno – błotnych. Wzdłuż jej brzegów na wielu odcinkach zachowały się naturalnie występujące zbiorowiska łęgów. W środkowym odcinku Wisła silnie meandruje, pozostawiając po obu stronach wiele starorzeczy. Do rzeki Wisły uchodzą główne rzeki powiatu, stanowiące jej prawobrzeżne dopływy tj. Wilga, Promnik i Okrzejka.

W większości gmin działają ośrodki kultury, w których znajdują się pracownie amatorskiego ruchu artystycznego oraz społeczne ogniska muzyczne. W Garwolińskim Ośrodku Kultury funkcjonuje kino oraz galeria sztuki współczesnej. Na terenie Powiatu Garwolińskiego prowadzą działalność: Powiatowe Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe oraz Powiatowy Szkolny Związek Sportowy. Stowarzyszenia zrzeszają kluby i zespoły sportowe zajmujące się popularyzacją sportu w środowisku wiejskim oraz wśród dzieci i młodzieży szkolnej. Władze samorządowe Powiatu Garwolińskiego nie szczędzą starań na rzecz doskonalenia poziomu nauczania oraz osiągania coraz lepszych efektów wychowawczych. W miarę posiadanych i pozyskanych środków Powiat prowadzi działania inwestycyjne i remontowe. W ostatnich latach realizowanych było wiele przedsięwzięć mających na celu poprawę i umocnienie stanu infrastruktury placówek oświatowych.

Atutem terenów powiatu garwolińskiego jest bogata flora i fauna. W okolicznych lasach podstawowym gatunkiem drzew jest sosna, tworząca głównie bory suche, czasami bory świeże, rzadziej mieszane. Ciekawie pod względem flory przedstawia się wiele parków dworskich z XVIII-XIX wiecznym drzewostanem. Bogata szata roślinna stanowi niewątpliwie dużą atrakcję zarówno dla botaników jak i dla turystów. Warto wspomnieć o wielu pomnikach przyrody, rzadko spotykanych jesionach wyniosłych, lipach drobnolistnych

czy okazach starych dębów szypułkowych dochodzących w obwodzie do 7 metrów. Walory przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe oraz zasoby wód powierzchniowych predysponują teren do rozwoju turystyki. Usługi turystyczne stanowią potencjalną szansę rozwoju społeczno-gospodarczego. Wymaga to jednak istotnych przekształceń dotychczasowych form, sposobów promocji i inwestycji w zakresie obsługi turystów. Powinny one uwzględniać zasady rozwoju zrównoważonego, nawiązując do lokalnych uwarunkowań przyrodniczych. Powstająca baza agroturystyczna umożliwia spędzenie urlopu w kontakcie z naturą i mieszkańcami wsi, oferując piękne lasy, jeziora lub jazdę konną. Gmina Wilga posiada na terenie Osiedla Turystyczno-Wypoczynkowego atrakcyjne działki przeznaczone pod inwestycje związane z obsługą ruchu turystycznego. Przez teren Powiatu przebiegają szlaki turystyczne: Szlak niebieski „Czterech Pancernych i Psar” Wola Rawska (stacja PKP) – Izdebnik – Kolonia – Dąbrowa – Wąsosz – Komiszka – Wilga (ośrodki wczasowe) – skansen bojowy I Armii Wojska Polskiego; Szlak czerwony „Szlak Walk Narodowowyzwoleńczych” Dęblin – Stężyca – Brzusce – Długopole – Pawłowice – Paprotnia – Mościska – Kruszyna – Małamówka – Podzamcze – Polik – Pogorzelec – Stara – Krępa – Budy – Krupskie – Leonów – Pilniki – Lewików – Wąsosz – Tarnów – Skurcza – Wilga (ośrodki wczasowe) – skansen bojowy I Armii Wojska Polskiego; Szlak żółty „Szlak Kościuszkowski” Maciejowice (Rynek) – Podzamcze – Oronne – „Drzewo Kościuszki” – Nowa Krępa – Stara Krępa – Pogorzelec – Zakręty – Maciejowice (Rynek); Szlak Czarny „szlak łącznikowy”; Szlak zielony Pilawa (stacja PKP) – Łuczna Góra – Łuczna Szlak niebieski „Szlak borów Nadwiślańskich”.

Stworzenie warunków do wszechstronnego, zrównoważonego rozwoju powiatu i uzyskania odpowiedniej pozycji w województwie jest ściśle związane z systemem promocji powiatu. Poprzez stałą i odpowiednią promocję ukierunkowaną na potencjalnych inwestorów stworzy się możliwość skutecznej realizacji przyjętych celów. Pamiętać jednak należy, że tworzenie warunków atrakcyjnych dla inwestorów jest procesem długotrwałym. Działaniem niezbędnym dla poprawy atrakcyjności powiatu jest inwestowanie w infrastrukturę drogową. Rozwinięta sieć dróg o dobrej nawierzchni niewątpliwie przyczyni się do rozwoju przedsiębiorczości i napływu nowych inwestorów. Ze względu na brak dużych ośrodków przemysłowych mogących zanieczyszczać środowisko naturalne, Powiat Garwoliński posiada interesujące walory przyrodnicze, krajoznawcze i turystyczne, które należy promować i odpowiednio wykorzystywać. Przywracanie naturalnych walorów przyrodniczo- kulturowych oraz dążenie do promocji dziedzictwa lokalnego Ziemi Garwolińskiej pozwoli na postrzeganie powiatu jako miejsca przyjaznego do zamieszkania oraz stworzy możliwości do rozwoju turystyki. Dobrze zachowane i czyste środowisko naturalne jest jednym z podstawowych czynników rozwoju turystyki na tym terenie. Rozwoju turystyki nie można utożsamiać tylko z napływem turystów z zewnątrz, również mieszkańcy powiatu mogą korzystać z walorów przyrodniczych i kulturowych tych ziem. W związku z powyższym koniecznym wydaje się rozpropagowanie idei turystyki weekendowej, przywracania naturalnych walorów przyrodniczo- kulturowych, zachowanie dziedzictwa lokalnego. Gminy wiejskie powiatu garwolińskiego powinny stać się w przyszłości doskonałym miejscem dla dłuższego wypoczynku rodzinnego, wypoczynku dla osób szukających ciszy i spokoju, dla dzieci i młodzieży.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

5.2 Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Miastków Kościelny przyjęte uchwałą Nr III/12/2014 Rady Gminy Miastków Kościelny z dnia 29 grudnia 2014 r.

W punkcie 21 studium określono kierunki i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego:

Punkt 21 - kierunki i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego

Celem prowadzonej w studium polityki przestrzennej jest zachowanie wartości dziedzictwa kulturowego, jego walorów historycznych, architektonicznych i ekspozycyjnych. Dobra kultury powinny być wykorzystywane i użytkowane z zapewnieniem opieki konserwatorskiej, rewaloryzacji oraz nadania im odpowiednich funkcji użytkowych. Zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami działania prowadzone w sferze ochrony krajobrazu kulturowego powinny zmierzać do:

- zachowania istniejącej zabudowy o wartościach zabytkowych i kompozycyjnych,
- konserwacji, rewaloryzacji i porządkowania zabytkowych parków, cmentarzy oraz innych terenów publicznych,
- zachowania i ochrony stanowisk archeologicznych,
- zachowania i konserwacji historycznych układów przestrzennych, rekonstrukcji obiektów zniszczonych,
- dostosowania nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej,
- usunięcia lub przebudowy obiektów dysharmonijnych,
- dostosowania współczesnej funkcji do wartości obiektów zabytkowych.

Zabytki nieruchome:

Przedmiotem ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego są zachowane elementy zabytkowe zlokalizowane na terenie gminy Miastków Kościelny, obejmujące układy ruralistyczne, zespół pałacowo – parkowy, obiekty sakralne, nekropolie, budynki mieszkalne i gospodarcze, także grodzisko oraz świadectwa ciągłości historycznej osadnictwa na terenach gminy, w postaci stanowisk archeologicznych. Studium ustala następujące ogólne zasady ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego w gminie Miastków Kościelny:

- ochrona z mocy przepisów odrębnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w odniesieniu do zespołów i obiektów wpisanych do rejestru zabytków,
- zasada maksymalnej ochrony zachowanych obiektów o wartości historyczno – kulturowej,
- rewaloryzacja historycznych elementów zabytkowych - ruralistycznych układów przestrzennych, zabytkowej zabudowy oraz sposobu zagospodarowania terenu,
- zwiększenie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych,
- wyeksponowanie zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- zachowanie i ochrona istniejących punktów i ciągów widokowych zapewniających wgląd w krajobraz doliny Wilgi,
- zasada harmonijnego wkomponowania nowej zabudowy i nowego zagospodarowania terenu w istniejący krajobraz wiejski,
- realizacja nowoprojektowanych obiektów o formach architektonicznych nawiązujących do lokalnych tradycji kształtowania i sytuowania zabudowy,
- wykluczenie lokalizowania obiektów dysharmonizujących z zabytkowym sąsiedztwem,
- zintegrowanie ochrony dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego i krajobrazu.

W zakresie zachowania wartości kulturowych na obszarze gminy Miastków Kościelny wskazuje się do ochrony **układy ruralistyczne** miejscowości Miastków Kościelny wraz z

ochroną ekspozycji od strony wschodniej, Oziemkówka, Zwola, Stary Miastków, Wola Miastkowska, Zwola Poduchowna, dla których studium wskazuje następujące zasady:

- zachowanie i rewaloryzacja elementów zabytkowego układu przestrzennego, w tym zachowanie parametrów zabudowy, rozplanowania ulic i placów w historycznych liniach rozgraniczających, linii zabudowy, podziałów własnościowych, charakteru wnętrza urbanistycznych, powiązań widokowych,
- zachowanie historycznej zabudowy, w szczególności obiektów wpisanych do rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków oraz obiektów zabudowy tradycyjnej, w tym przede wszystkim obiektów sakralnych, rezydencjonalnych i mieszkaniowych,
- zachowanie i rewaloryzacja obiektów zabytkowych kształtujących pierzeje ulic,
- dopuszczenie uzupełniania układu urbanistycznego z zachowaniem gabarytów, wysokości, rozwiązań architektonicznych nowoprojektowanych obiektów, w nawiązaniu do istniejących elementów zabudowy historycznej,
- zachowanie dominant wysokościowych i przestrzennych,
- zakaz lokalizowania obiektów i urządzeń wysokich i wysokościowych konkurujących z istniejącymi dominantami zlokalizowanymi w układach zabytkowych,
- lokalizacja nowo realizowanych obiektów zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz prawa budowlanego.

Na terenie gminy Miastków Kościelny występują obiekty i układy zabytkowe wpisane do rejestru zabytków oraz do gminnej ewidencji zabytków. Z uwagi na fakt, że wykaz obiektów nimi objętych jest zestawieniem otwartym, studium dopuszcza korekty w ramach wykazu obiektów wpisanych do rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków. Korekty w wykazach, dotyczące uzupełniania o nowe elementy wskazane do objęcia ochroną prawną lub weryfikacji listy obiektów zabytkowych w oparciu o ich zły stan zachowania, zniszczenia lub przekształcenia formy architektonicznej w stopniu uniemożliwiającym odczytanie wartości zabytkowych, powinny być wprowadzane zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, w oparciu o gminny program opieki nad zabytkami.

Dla obiektów **wpisanych do rejestru zabytków**: kościoły parafialne w Miastkowie Kościelnym i Zwoli Poduchownej, zespół pałacowo - parkowy w Miastkowie Kościelnym i grodzisko w Zwoli, na rysunku kierunków studium wskazano strefy ochrony konserwatorskiej. Dla zabytkowych obiektów sakralnych - kościołów w Miastkowie Kościelnym i Zwoli Poduchownej, w graniach ich stref ochrony konserwatorskiej, studium wskazuje następujące zasady ochrony:

- wszelkie działania inwestycyjne w zakresie brył obiektów sakralnych i zagospodarowania terenu (zwłaszcza w przypadku prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, wykonywania robót budowlanych w zabytku oraz jego otoczeniu, dokonywania podziału nieruchomości, zmiany przeznaczenia obiektu, a także umieszczania na nim urządzeń technicznych, tablic, reklam, nośników informacji wizualnej) powinny być prowadzone zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz prawa budowlanego,
- w przypadku remontów, przebudowy, zmian sposobu zagospodarowania i użytkowania budowli należy zachować zabytkowy wystrój elewacji i wyposażenia wnętrza, utrzymywać gabaryty i historyczne rozplanowanie wnętrza, stosować tradycyjne materiały budowlane o wysokiej jakości,
- trwałe zachowanie historycznej formy architektonicznej oraz rewaloryzacja otoczenia kościołów zgodnie z historycznym zagospodarowaniem,
- ochrona zieleni towarzyszącej, stanowiącej element zagospodarowania terenu.

Dla zabytkowego zespołu dworsko - parkowego w Miastkowie Kościelnym, w granicach wyznaczonej strefy ochrony konserwatorskiej, studium wskazuje następujące zasady ochrony:

- utrzymanie jednej własności obejmującej teren parku i grunty pod pałacem oraz sam pałac, bądź przywracanie (tam gdzie jest to możliwe) jedności władania (własności),
- utrzymanie istniejącej zabudowy w należyтым stanie technicznym, z dopuszczeniem zmiany funkcji obiektu i podniesieniem standardu wyposażenia techniczno-użytkowego, z zastrzeżeniami dotyczącymi zachowania w maksymalnym stopniu, a tam gdzie jest to możliwe, odtworzenia historycznej kompozycji obiektu (wysokość, kształt, układ eksponowanych elewacji, kształt dachu, rozmieszczenie, wielkość i proporcje otworów), zewnętrznego detalu architektonicznego, a także dostosowania nowej funkcji i nowego programu użytkowego do specyfiki obiektu,
- wszelkie działania inwestycyjne w zakresie brył zespołu pałacowego i zagospodarowania terenu parku (zwłaszcza w przypadku prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, wykonywania robót budowlanych w zabytku oraz jego otoczeniu, dokonywania podziału nieruchomości, zmiany przeznaczenia obiektu, a także umieszczania na nim urządzeń technicznych, tablic, reklam, nośników informacji wizualnej) powinny być prowadzone zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz prawa budowlanego,
- wykorzystanie budynków na cele użytkowe powinno zapewniać trwałe zachowanie jego wartości,
- uzupełnianie zespołu o nowe elementy zagospodarowania powinny być prowadzone zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, w porozumieniu z Konserwatorem Zabytków,
- utrzymanie, a tam gdzie jest to możliwe odtworzenie układu kompozycyjnego (ukształtowanie powierzchni, aleje, kompozycje zieleni) i hydrograficznego, oraz zachowanie i konserwacja historycznych elementów małej architektury,
- pielęgnacja i konserwacja zieleni, w tym alei grabowej prowadzącej z parku do kościoła,
- uzupełnianie ubytków i nowe nasadzenia wyłącznie na podstawie specjalistycznych dokumentacji,
- sukcesywna likwidacja funkcji i obiektów kolizyjnych.

Dla zabytku archeologicznego - grodziska w Zwoli, w granicach wyznaczonej strefy ochrony konserwatorskiej, studium wskazuje następujące zasady ochrony:

- nie dopuszcza się jakiegokolwiek ingerencji w zabytkową substancję stanowiska archeologiczne, poza pracami porządkowymi prowadzącymi do prawidłowej ekspozycji zabytku,
- sposób zagospodarowania terenu grodziska powinny być prowadzone zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, w porozumieniu z Konserwatorem Zabytków,
- odpowiednie wyeksponowanie obiektu powinno mieć na celu podniesienie atrakcyjności turystycznej obszaru gminy, np. w formie przystanku na szlaku turystycznym, przy zorganizowaniu odpowiedniego zaplecza i niezbędnej informacji na temat pochodzenia i funkcji obiektów uaktywnia się znacznie aspekt edukacyjny funkcjonowania zabytku.

W odniesieniu do obiektów **wpisanych do gminnej ewidencji zabytków** obowiązują następujące zasady ochrony:

- zachowanie obszarów i obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków z możliwością rozbudowy, nadbudowy, przebudowy, zmiany sposobu użytkowania na zasadach określonych w planie miejscowym i zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz prawa budowlanego,

- trwale zachowanie historycznej formy urbanistycznej i architektonicznej oraz rewaloryzacja otoczenia zabytków zgodnie z historycznym zagospodarowaniem,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- usunięcie w miarę możliwości obiektów, bądź ich części, stanowiących elementy dysharmonijne,
- ochrona zieleni towarzyszącej obiektom zabytkowym wpisanym do gminnej ewidencji zabytków.

Wytyczne dla zabytkowej zabudowy mieszkaniowej - chaty drewniane i ośmiorak:

- utrzymanie istniejącej zabudowy w należytym stanie technicznym, z dopuszczeniem zmiany funkcji obiektu i podniesieniem standardu wyposażenia techniczno-użytkowego, z zastrzeżeniami dotyczącymi zachowania w maksymalnym stopniu, a tam gdzie jest to możliwe, odtworzenia historycznej kompozycji obiektu (wysokość, kształt, układ eksponowanych elewacji, kształt dachu, rozmieszczenie, wielkość i proporcje otworów), zewnętrznego detalu architektonicznego, a także dostosowania nowej funkcji i nowego programu użytkowego do specyfiki obiektu,
- zachowanie w przypadku remontów i modernizacji historycznego detalu architektonicznego i wyposażenia wewnątrz (o ile występują),
- zachowanie historycznych relacji przestrzennych i obiektów wspomagających (np. zabudowa gospodarcza) oraz zieleni towarzyszącej w obrębie działek, na których są zlokalizowane.

Obszar objęty ochroną ekspozycji - obszar bezpośredniego eksponowania kościoła parafialnego w Miastkowie Kościelnym od strony wschodniej. Działania konserwatorskie na tym obszarze polegają na ustaleniu nieprzekraczalnych gabarytów zabudowy zharmonizowanej z zespołem zabytkowym bądź ograniczeniu lub wykluczeniu zabudowy lub innych elementów wysokościowych lub dysharmonizujących. Należy zabezpieczyć widok na zabytek, wykluczyć zabudowę zakłócającą ekspozycję zabytku, natomiast planowane lokalizacje obiektów kubaturowych czy sieciowych naziemnych należy poprzedzić studiami krajobrazowymi.

Celem ochrony obszaru ochrony krajobrazu jest trwale utrzymanie i wyeksponowanie historyczno-kulturowej fizjonomii wsi Miastków Kościelny, Oziemkówka, Zwola Poduchowna od strony doliny Wilgi. Ochrona krajobrazu polegać ma na zachowaniu proporcji, gabarytów i wysokości zabudowy kształtującej sylwetę założenia przestrzennego. Zabudowa projektowana powinna nawiązywać do charakteru regionalnego krajobrazu kulturowego poprzez usytuowanie, gabaryty, kształt i pokrycie dachu oraz kompozycję elewacji.

Wójt Gminy Miastków Kościelny nie prowadzi formalnego rejestru dóbr kultury współczesnej, niemniej jednak na terenie gminy zlokalizowane są trzy miejsca pamięci, stanowiące jedną z form dóbr kultury współczesnej. Monumenty te podlegają ochronie w zakresie rozplanowania, formy i dobranej kolorystyki.

Stanowiska archeologiczne

Na obszarze gminy zlokalizowane jest 99 stanowiska archeologiczne, w tym grodzisko wczesnośredniowieczne w Zwoli wpisane do rejestru zabytków (A-58/276). Zasady ochrony zabytkowego grodziska określone zostały powyżej. Stanowiska archeologiczne posiadają trudny do określenia rzeczywisty zasięg i wartość poznawczą. Obszary stanowisk archeologicznych powinny być uwzględniane podczas prowadzenia prac ziemnych

związanych z zabudową i zagospodarowaniem terenu, zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Obowiązuje przeprowadzenie ratowniczych badań archeologicznych przed wydaniem pozwolenia na budowę, zgodnie z przepisami odrębnymi. O pozwolenie na prowadzenie badań archeologicznych należy wystąpić nie później niż 21 dni przed rozpoczęciem badań. W studium dla poszczególnych stanowisk wkreślono strefy ochrony archeologicznej. Prowadzenie prac budowlanych lub ziemnych naruszających strukturę gruntu w zasięgu stref wymaga nadzoru archeologicznego, zgodnie z przepisami odrębnymi. W przypadku realizacji inwestycji związanych z wykonaniem prac ziemnych (drogi, rowy, budynki, o rzucie pow. 200 m²) zlokalizowanych w zasięgu wyznaczonych stref, należy zgłosić zamiar prowadzenia prac właściwemu konserwatorowi zabytków w celu określenia dalszego postępowania, zgodnie z przepisami odrębnymi

Na terenie gminy Miastków Kościelny nie występują pomniki zagłady.

Punkt 26 - miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Na terenie gminy Miastków Kościelny nie obowiązują obecnie żadne miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. W trakcie sporządzania jest projekt planu ogólnego Gminy Miastków Kościelny, zgodnie z Uchwałą Rady Gminy Miastków Kościelny Nr III/14/2024 Rady Gminy Miastków Kościelny z dnia 28 czerwca 2024 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia planu ogólnego Gminy Miastków Kościelny. Granicami obszaru objętego planem ogólnym Gminy Miastków Kościelny są granice administracyjne Gminy Miastków Kościelny, z wyłączeniem terenów zamkniętych innych niż ustalane przez ministra właściwego do spraw transportu.

Zgodnie z art. 19 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 poz. 1292), Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków wnioskował o wyczerpujące ujęcie problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego w zapisach planu poprzez zamieszczenie na rysunku i w zapisach planu zasad ochrony obiektów zabytkowych:

„Obiekty architektury, krzyże i kapliczki, założenia przestrzenne i zabytki archeologiczne powinny być chronione w obrębie stref ochrony konserwatorskiej w których należy określić zasady działalności inwestycyjnej (ograniczenia, dopuszczenia, nakazy i zakazy) mające na celu ochronę substancji zabytku, jego formy, otoczenia oraz kompozycji przestrzennej.

Ochroną na podstawie zapisów prawa miejscowego należy objąć wszystkie zabytki nieruchome znajdujące się w rejestrze zabytków, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków. W treści i na rysunku planu należy uwzględnić stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru i ewidencji zabytków w ich granicach i lokalizacji określonych na kartach ewidencyjnych. W celu ochrony zabytków archeologicznych, należy wyznaczyć strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej dla stanowisk wpisanych do rejestru zabytków oraz strefy obserwacji archeologicznej dla stanowisk ujętych w gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków. Granice stref ścisłej ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych mogą pokrywać się z granicami wpisu do rejestru zabytków. Strefy ochrony konserwatorskiej - obserwacji archeologicznej - muszą być odsunięte od granic stanowisk ustalonych w ewidencji zabytków. Średnia szerokość pasa otaczającego stanowisko archeologiczne tworzącego strefę obserwacji archeologicznej, powinna mierzyć ok. 30 metrów. Plan ogólny musi być wykonany w oparciu o uzgodnioną z MWKZ i zaktualizowaną gminną ewidencję zabytków gminy i zawierać całokształt zagadnień związanych z ochroną zabytków w granicach gminy. Projekt planu ogólnego wykonany bez uwzględnienia ochrony zabytków nieruchomych określonych w art. 19 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 poz. 1292), nie zostanie uzgodniony przez Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.”

Wskazuje się do objęcia miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego miejscowość gminną - Miastków Kościelny. Plan obejmować powinien wskazaną w studium przestrzeń publiczną Rynku, a także nowe tereny inwestycyjne. Następnie wskazuje potrzebę sporządzenia planów miejscowych dla miejscowości Oziemkówka, Stary Miastków, Zwola, Zwola Poduchowna, Ryczyska i Wola Miastkowska.

Punkt 37 - wytyczne do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Ustala się następujące wytyczne do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego:

- określenie proporcji przeznaczenia terenów, dla których studium wskazuje dwa lub więcej kierunków przeznaczenia;
- określenie granic terenów wyłączonych spod zabudowy;
- zachowanie istniejącej sieci ulic i dróg wpisujących się w naturalnie ukształtowaną konfigurację terenu;
- dbałość o realizację wydzielonych terenów zieleni urządzonej w terenach zabudowy mieszkaniowej;
- zakaz stosowania ogrodzeń z prefabrykowanych elementów betonowych;
- określenie zasad i zakazów w zakresie umieszczania szyldów i reklam;
- lokalizacja obiektów o wysokości równej lub większej od 50 m. n. p. t., w tym m.in. wież, kominów, masztów, słupów itp., zgodnie z przepisami odrębnymi;
- równoległa realizacja zabudowy z wyposażeniem terenów w infrastrukturę techniczną;
- określenie linii rozgraniczających i zasad zagospodarowania terenów dla obiektów infrastruktury technicznej;
- określenie zasad budowy sieci infrastruktury technicznej w liniach rozgraniczających dróg ze szczególnym uwzględnieniem możliwości równoczesnej budowy sieci infrastrukturalnych;
- zasady budowy i przebudowy dróg z uwzględnieniem możliwości równoczesnej budowy i przebudowy infrastruktury technicznej;
- dopuszcza się w uzasadnionych przypadkach zmianę klasy technicznej dróg wskazanych w studium;
- dopuszcza się korektę granic stref ochrony konserwatorskiej ujętych w studium, na podstawie przeprowadzonych analiz i zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- dopuszcza się utrzymanie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego funkcji innych niż określone w studium, jeżeli wynikają one ze stanu faktycznego, jednak należy dążyć do ograniczania i ostatecznego ich wykluczenia z sąsiedztwa terenów, dla których stanowią uciążliwość.

5.2 Strategia rozwoju Gminy Miastków Kościelny na lata 2023-2030, opracowana w 2022 roku.

Pkt 1.1. Wnioski z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gminy Miastków Kościelny

Kultura, turystyka, sport i rekreacja:

Większość miejscowości Gminy Miastków Kościelny to jednodrożne wsie o zwartej zabudowie po jednej bądź obu stronach drogi tzw. ulicówki. Do najcenniejszych układów ruralistycznych gminy należy zaliczyć układy wsi: Stary Miastków, Wola Miastkowska,

Ryczyska, Zwola, Zwola Poduchowna oraz Oziemkówka. Dla części miejscowości Miastków Kościelny, Oziemkówka i Zwola Poduchowna wyznaczono strefę ochrony krajobrazu od strony Wilgi. Na obszarze gminy zlokalizowanych jest wiele zabytków związanych z historią i kulturą tego miejsca. Najlicniejszą grupę zabytków tworzą domy drewniane, rozlokowane po całym terenie gminy. W Miastkowie Kościelnym, Zwoli, Zwoli Poduchownej, Oziemkówce, Starym Miastkowie i Ryczyskach zlokalizowane są również wartościowe układy ruralistyczne wraz z zielenią urządzoną, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych wraz z siecią dróg. W Miastkowie Kościelnym znajduje się również zespół pałacowo-parkowy, który reprezentuje architekturę rezydencjonalną. Gminny zabytkowy zasób sakralny tworzony jest natomiast przez dwa kościoły w Miastkowie Kościelnym i Zwoli Poduchownej, trzy cmentarze oraz liczne kapliczki. Ustanowiono ponadto trzy strefy ochrony krajobrazu oraz jedną ochronę ekspozycji. Wstępują tu również liczne stanowiska archeologiczne. Najbardziej cennym i eksponowanym stanowiskiem archeologicznym jest wczesnośredniowieczne grodzisko w Zwoli, które zostało wpisane do rejestru zabytków.

Polityka przestrzenna:

Na terenie gminy Miastków Kościelny największą powierzchnię zajmują użytki rolne, w tym grunty orne, następnie lasy oraz grunty zadrzewione i zakrzewione. Gmina posiada urozmaiconą, polodowcową rzeźbę terenu, bogate i dobrze zachowane walory krajobrazowe, przyrodnicze i kulturowe. Na jej terenie dominuje typowy krajobraz rolniczo-lesny. Przekształcenia środowiska naturalnego są niewielkie i ograniczają się do typowych form związanych z osadnictwem – zabudowy mieszkaniowej o niewielkich gabarytach, infrastruktury technicznej i drogowej. Większość wsi na terenie gminy posiada zwarte zabudowy po jednej bądź obu stronach drogi, tworząc tak zwane ulicówki. Występują również pojedyncze tereny zabudowy zagrodowej, które przeplatają się z zabudową jednorodziną wolnostojącą oraz usługową. Największe rozproszenie zabudowy zauważalne jest w południowej części gminy. W centralnej części znajduje się miejscowość Miastków Kościelny, która stanowi siedzibę władz gminy oraz posiada najwięcej terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej. W większych miejscowościach, takich jak Miastków Kościelny, Zgórze, Brzegi i Zwola zlokalizowane są usługi publiczne w zakresie oświaty, administracji, bezpieczeństwa i pomocy społecznej. Natomiast nieliczne tereny przeznaczone pod produkcję znajdują się głównie w miejscowości gminnej. Zielenią urządzoną na obszarze gminy tworzy przede wszystkim zabytkowy park w Miastkowie Kościelnym wraz z aleją grabową prowadzącą do kościoła. Ponadto zlokalizowane są trzy cmentarze o powierzchni łącznej 3,80 ha.

Pkt 1.3. Potencjał Gminy Miastków Kościelny

Do głównych atutów gminy, świadczących o jej potencjale rozwojowym należą następujące zasoby oraz produkty i usługi:

a) zasoby (charakterystyczne, nieprzetworzone i użyteczne elementy, materialne lub niematerialne, którymi gmina dysponuje):

- obiekty posiadające wartość zabytkową – kulturalną w gminie, m.in.: domy drewniane, rozlokowane po całym terenie gminy, zespół pałacowo-parkowy w Miastkowie Kościelnym, który reprezentuje architekturę rezydencjonalną, dwa kościoły w Miastkowie Kościelnym i Zwoli Poduchownej, trzy cmentarze oraz liczne kapliczki,
- walory przyrodnicze – krajobrazowe, obejmujące m.in. czyste powietrze, krajobraz rolniczo-lesny urozmaicony doliną rzeki Wilga będącą bogatym ekosystemem przyrodniczym,

- urozmaicona rzeźba terenu,
- bogata szata roślinna oraz duża różnorodność gatunkowa występujących zwierząt,
- b) produkty i usługi (materialne produkty, zdarzenia oraz usługi, które są oferowane przez gminę Miastków Kościelny):
- zagospodarowane tereny zielone, w tym przede wszystkim zabytkowy park w Miastkowie Kościelnym wraz z aleją grabową prowadzącą do kościoła.

Potencjał rozwojowy gminy Miastków Kościelny opiera się głównie na wymienionych powyżej zasobach i produktach przyrodniczych, krajobrazowych, historycznych i kulturowych gminy.

2.2. Cel strategiczny 2. Wykorzystany potencjał rekreacyjny Gminy oraz konkurencyjna gospodarka lokalna, Cel operacyjny 2.2. Rozszerzona oferta rekreacji weekendowej:

Obszarami o najmocniejszym potencjale rozwoju Gminy Miastków Kościelny są jej zasoby przyrodnicze, krajobrazowe oraz kulturowe. Potencjał ten może być wykorzystany do rozwoju turystyki rekreacyjnej, w tym turystyki weekendowej i agroturystyki. W związku z powyższym przewidziano działania poprawiające stan obiektów o wartości historycznej, w tym budynków zabytkowych i instytucji kultury, chroniących dziedzictwo kulturowe Gminy. Z obiektów tych mogą korzystać mieszkańcy, organizacje czy grupy nieformalne realizujący swoje zamierzenia artystyczne, co w przyszłości przyczyni się do rozwoju różnych inicjatyw społecznych.

2.3. Cel strategiczny 3. Harmonijny ład przestrzenny oraz czyste środowisko naturalne, Cel operacyjny 3.1. Atrakcyjna przestrzeń publiczna:

Ład przestrzenny to takie ukształtowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w uporządkowanych relacjach uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne. Jest on jednym z podstawowych elementów wpływających na postrzeganie atrakcyjności mieszkaniowej, rekreacyjno-turystycznej oraz inwestycyjnej gminy. W związku z powyższym przewidziano zadania dążące do harmonijnego zagospodarowania przestrzeni publicznej Gminy Miastków Kościelny, pod względem:

- pełnienia przez nią funkcji wypoczynku i rekreacji dla mieszkańców, jak i przyjezdnych,
- ochrony obiektów i obszarów o znaczeniu historyczno-kulturowym,
- ochrony środowiska naturalnego,
- koncentracji życia społecznego mieszkańców,
- działalności inwestycyjnej,
- świadczenia usług publicznych.

Ponadto wskazane są również prace z zakresu zagospodarowania publicznych terenów rekreacyjnych takich jak parki i skwery, wraz z ich wyposażeniem m.in. w elementy małej architektury. Zadanie to nie tylko wpłynie na uzyskanie estetycznej przestrzeni publicznej, ale zwiększy również zainteresowanie ofertą osiedleńczą i rekreacyjną gminy.

7. System realizacji strategii, w tym wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych

Prawidłowy przebieg procesu realizacji założeń Strategii Rozwoju Gminy Miastków Kościelny na lata 2023-2030 będzie kontrolowany poprzez odpowiednie wdrażanie dokumentu, a następnie jego monitoring i ewaluację.

Dla sprawnej realizacji przedmiotowej strategii zasadne będzie opracowywanie i wdrażanie następujących dokumentów (strategii, programów, planów) wykonawczych:

(...) **Programu Opieki nad Zabytkami** (...)

8. Źródła finansowania Strategii Rozwoju

Program Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego mają na celu dofinansowanie zadań z zakresu kultury o charakterze projektowym, z wyłączeniem stałej działalności kulturalnej podmiotów. Skierowane są do instytucji kultury, organizacji pozarządowych, instytucji filmowych, szkół i uczelni wyższych, jednostek samorządu terytorialnego, podmiotów gospodarczych, kościołów i związków wyznaniowych oraz ich osób prawnych. Wyjątek stanowi jeden program - ochrona zabytków, w ramach którego osoby fizyczne mogą również składać wniosek o wsparcie.

5.3 Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.

Położenie, podziały administracyjne, przyroda i zarys historii obszaru gminy.

Ogólna charakterystyka gminy Miastków Kościelny

Gmina Miastków Kościelny jest gminą wiejską leżącą w województwie mazowieckim, w północno-wschodniej części powiatu garwolińskiego. W latach 1975–1998 gmina pod względem administracyjnym należała do dawnego województwa siedleckiego. Jej powierzchnia wynosi 85,24 km², co stanowi 6,64 % powierzchni powiatu garwolińskiego. Zamieszkuje ją 4871 osób rozmieszczonych w 16 miejscowościach wiejskich, będących siedzibami sołectw: Miastków Kościelny, Brzegi, Glinki, Kujawy, Kruszówka, Oziemkówka, Przykory, Ryczyska, Stary Miastków, Wola Miastkowska, Zabruzdy Kolonia, Zasiadały, Zgórze, Zwola, Zwola Poduchowna. Miastków Kościelny jest gminą typowo rolniczą. Rolnictwem w ramach własnego gospodarstwa zajmuje się tu co najmniej 70 % pracujących. Około 20 % ludności pracuje dodatkowo w usługach bądź przemyśle, a około 10 % pracuje wyłącznie poza swoim gospodarstwem domowym. W chwili obecnej na terenie gminy funkcjonuje 2100 gospodarstw rolnych. Powierzchnia użytków rolnych na terenie gminy wynosi 80% ogólnej powierzchni, co jest najwyższym wskaźnikiem w powiecie garwolińskim. W zasiewach dominują: zboża, ziemniaki i warzywa. Biorąc pod uwagę sytuację mieszkaniową w gminie Miastków Kościelny, posiada ona korzystniejsze niż w powiecie garwolińskim wskaźniki zagęszczenia mieszkań. Wysoki odsetek budynków mieszkalnych (około 24 %) stanowią mieszkania wybudowane przed 1945 rokiem, a więc stare i często wymagające remontu bądź gruntownej modernizacji. Poziom wyposażenia mieszkań w podstawowe instalacje i urządzenia plasuje się na średnim poziomie w powiecie garwolińskim. Jakość życia mieszkańców gminy nie dobiega od warunków występujących w innych gminach rolniczych województwa mazowieckiego. Gmina posiada dobry układ komunikacyjny. Jako dobre należy uznać warunki zasilania energetycznego. Gmina posiada zbiorowy system wodociągowy, który obejmuje około 98 % jej powierzchni. Po zakończeniu inwestycji związanych z budową sieci wodociągowej podjęto działania mające na celu wybudowanie zbiorczego systemu kanalizacji sanitarnej.

Przez gminę Miastków Kościelny przebiegają urokliwe szlaki rowerowe. Pierwszy wiedzie od Żelechowa do Garwolina, oferując prawie na całej długości podróż dorzeczem Wilgi. Drugi, rozpoczynający i kończący się w Pilawie przecina gminę na pół. Natomiast trzeci, z Gościowicza do Samogoszczy, zahacza o Oziemkówkę, Przykory i Zgórze. Pagórkowaty teren gminy zachęca także do pieszych i konnych wędrówek, które mogą zaowocować odkryciem niecodziennych widoków. Na obszarze gminy Miastków Kościelny wyznaczony został szlak kajakowy o długości 44 km. Wiosną przy wysokim stanie wody organizowane są spływy kajakowe.

Położenie gminy Miastków Kościelny

Pod względem fizycznogeograficznym gmina Miastków Kościelny leży na obszarze dwóch mezoregionów: Równiny Garwolińskiej, która należy do makroregionu Niziny Środkowomazowieckiej; Wysoczyzny Żelechowskiej, która należy do makroregionu Niziny Południowopodlaskiej. Gmina Miastków Kościelny graniczy z następującymi gminami: od północy z gminą Borowie, od południa z gminą Żelechów, od Zachodu z gminą Górzno, od wschodu z gminą Stoczek Łukowski i Wola Mysłowska w pow. Łuków woj. lubelskie. Pod względem rzeźby terenu, obszar gminy jest mocno urozmaicony, wysokość waha się od około 140 m n.p.m. do ponad 205m n.p.m. Gwałtowniejsze różnice wysokościowe występują zwłaszcza w okolicach Ryczysk i Zwoli Poduchownej, gdzie na niewielkiej odległości teren wznosi się od 150 m n.p.m. do 190 m n.p.m. Miejscowość gminna - Miastków Kościelny, położona jest na szlaku drogowym z Żelechowa przez Wilchtę do Parysowa, i do Garwolina przez Oziemkówkę. Odległość z Miastkowa Kościelnego do Garwolina wynosi 17 km, do Żelechowa 12 km, do Siedlec 64 km.

Środowisko przyrodnicze gminy Miastków Kościelny

Największą wartość przyrodniczą gminy stanowi dolina rzeki Wilgi, będąca bogatym ekosystemem przyrodniczym oraz głównym walorem urozmaicającym krajobraz. Dolina rzeki cechuje się ciągłością nadrzecznych zadrzewień łęgowych. Rzeka Wilga jest prawostronnym dopływem Wisły o długości 67,1 km. Rzeka Wilga na terenie gminy jest prawie na całej długości uregulowana i stanowi element systemu melioracyjnego.

Na terenie gminy Miastków Kościelny nie utworzono obszarowych form ochrony przyrody. Do najistotniejszych obszarów pełniących funkcje przyrodnicze zaliczono dolinę Wilgi, park w Miastkowie Kościelnym, wchodzący w skład założenia pałacowo-parkowego, tereny otwarte gruntów rolnych i użytków zielonych, zadrzewienia śródpolne oraz tereny leśne. Na uwagę zasługują dwa obszary aspirujące do rezerwatów przyrody: Dąbrowa i Gąsowski Strumyk, z którego ten drugi to łęg przystrumykowy porastający dolinkę wąwozu z meandrującym ciekim. Na uwagę zasługuje także malowniczy park rozciągający się wokół zespołu pałacowego w Miastkowie Kościelnym. Łączna powierzchnia parku wynosi 15 ha. Park założony został w pierwszej połowie XIX w. występują w nim liczne pomniki przyrody i starodrzewia. Niewątpliwą atrakcją jest także aleja wysadzana grabami prowadząca z pałacu bezpośrednio do zabytkowego kościoła. Obecnie park stanowi własność prywatną.

Na terenie gminy Miastków Kościelny występują tereny spełniające funkcję lokalnych ciągów ekologicznych zapewniających łączność pomiędzy terenami o istotniejszym znaczeniu. Są to doliny drobnych, często okresowych cieków lub rowów melioracyjnych, porośnięte krzewami bądź drzewami, szpalery drzew na miedzach i inne tereny aktywne biologicznie zapewniające zwierzętom możliwość migracji. Stanowi to unikalne połączenia pomiędzy biocenozami o znacznej bioróżnorodności. Na terenie gminy istnieją również tereny gdzie występują rzadkie jak i prawnie chronione gatunki takie jak: naparstnica zwyczajna,

pierwiosnka lekarska, złoć żółta, przetacznik ożankowy, zawilce czy przytulia wiosenna oraz „Gąsowski strumyk” łęg przystrumykowy porastający dolinkę wąwozu z meandrującym ciekami:

Na terenie gminy zarejestrowane są następujące drzewa pomniki przyrody: dwa dęby czerwone w Miastkowie Kościelnym, lipa drobnolistna w Oziemkówce, trzy wiązy szypułkowe w Zasiadałach, wiąz szypułkowy w Zwoli Poduchownej oraz dwa jesiony wyniosłe w tej samej miejscowości rosnące przy kościele.

Lesistość gminy jest bardzo niska i wynosi około 16 % przy średniej krajowej 27 %. Lasy na terenie gminy występują równomiernie w niewielkich kompleksach poza dolinami. Większe zespoły leśne występują na wschód od Miastkowa Kościelnego), na północnym wschodzie (rejon wsi Zgórze) oraz na północnym wschodzie (rejon wsi Kujawy). W lasach dominują siedliska borowe z przewagą boru mieszanego świerzego o drzewostanie, w którego skład wchodzi głównie sosna z domieszką dębu, brzozy i grabu. W dolinach rzecznych, zagłębieniach i obniżeniach terenowych występują siedliska łęgu i olsu. Pod względem gatunkowym dominuje olcha, ale występuje także topola i wierzba. W lasach na terenie gminy Miastków Kościelny można spotkać między innymi dziki, sarny, jenoty, zające borsuki czy kuny. Nad rzeką Wilgą swoje stałe siedliska mają również bobry i wydry, co świadczy o dobrym stanie czystości rzeki Wilgi. Podmokłe lasy olszowe są chętnie odwiedzane przez łosia, a gęste młodniki liściaste stanowią jego ostoję. W lasach swe gniazda chętnie zakłada bocian czarny, zaobserwowano także obecność orla bielika.

Zarys historii obszaru gminy Miastków Kościelny

Nazwa miejscowości pochodzi od wyrazu "miastko", który w średniowieczu oznaczał miasteczko. Wiąże się ona również z nazwiskiem rodziny Miastkowskich - jednych z pierwszych właścicieli Miastkowa. Miastków Kościelny jest jedną z najstarszych miejscowości powiecie garwolińskim. Z badań archeologicznych prowadzonych na terenie samego Miastkowa, jak i miejscowości leżących w obszarze gminy Miastków wynika, że już w epoce neolitu tereny te były zamieszkałe. W okresie wczesnośredniowiecznym (ok. XI w.) istniało w Miastkowie grodzisko. Najwcześniejsze wzmianki historyczne dotyczące Miastkowa pochodzą z XV w, kiedy to w roku 1424 została erygowana parafia miastkowska. 4 listopada 1472 r. Miastków staraniem późniejszego kasztelana warszawskiego otrzymał prawa miejskie. W roku 1539 przywilej lokacji potwierdziła na prośbę ówczesnego właściciela Miastkowa - M. Radzymańskiego Kancelaria Koronna. Jednak w spisach poborowych z 1576r. oraz lustracji z 1660 Miastków wymieniany jest jako wieś. Główną przyczyną nieudanej lokacji wydaje się być pożar, jaki strawił Miastków na przełomie XVI i XVII wieku. Ślady rozplanowania miejskiego czytelne są w poszerzeniu traktu do trapezowego rynku. Ziemie miastkowszczyzny od początku były własnością prywatną. Od roku 1558 właścicielami Miastkowa po Miastkowskich, Prażmowskich i Radziwińskich zostają Lasoccy. W ich rękach pozostaje Miastków do 25.06.1723 roku. W tym dniu Marcin Lasocki odstępuje osadę Janowi Przebędowskiemu. Sukcesorką tego ostatniego jest Henrietta Dorota Bielińska z Przebędowskich. W latach późniejszych z nieznanych przyczyn dochodzi do sporu między Bielińskimi i Radziwiłłami o Miastków zakończony w 1767 r w zamku czerskim przekazaniem przez Bielińskich Radziwiłłom wspomnianej posiadłości. Właścicielem Miastkowa zostaje Michał Hieronim książę Radziwiłł, który w 1819 roku odstępuje swojej bratanicy Marii Annie z Radziwiłłów hrabinie Bnińskiej swoją część majątku. Drugą część dóbr odkupuje w tym samym roku M. A. Bnińska od Elżbiety z Radziwiłłów hr. Raczyńskiej. W 1836 roku M. Bnińska wychodzi powtórnie za mąż za Adama Bojarowskiego i zapisuje swoje posiadłości niepełnoletniej córce Zofii. Opiekunami Zofii zostają jej babka Maria księżna Radziwiłłowa i Henryk hrabia Łubieński. Mając 24 lata,

w 1843 Zofia wychodzi za mąż za Seweryna Grabowskiego; kamerjunkra dworu Jego Cesarsko-Królewskiej Mości i zamieszkuje w pałacu w Łazowie. W Miastkowie w tym czasie zarządcą majątku jest Piotr Gąssowski. 13 XI 1846 roku dochodzi do podpisania aktu kupna-sprzedaży między Grabowskimi a Gąssowskim, na mocy którego Gąssowski zostaje właścicielem dóbr Miastków. W niecałe 7 lat później -w 1853 r umiera Piotr Gąssowski zostawiając żonę i dzieci- Pawła, Stanisława, Ignacego i Elżbietę, które dziedziczą po nim majątek. Najstarszy z synów 22-letni Paweł oprócz zarządzania majątkiem i opieki nad nieletnim rodzeństwem pełni również funkcję wójta gminy. 17 marca 1871 r następuje podział majątku między braćmi. Paweł otrzymuje dobra domaszewickie zaś Ignacy dobra miastkowskie. W 1876 roku Ignacy Gąssowski rozpoczyna budowę pałacu. Wydaje się, iż przynajmniej część pałacu musiała być ukończona do 8 XI 1878 r, kiedy to została podpisana intercyza między Ignacym Gąssowskim a Marią Odręgą. Drugą część - oficynę dla służby ukończono w 1880 r. jak wskazuje na to data na elewacji północnej. Zła sytuacja finansowa doprowadza do samobójczej śmierci Gąssowskiego.. Ostatecznie po czterech licytacjach dobra miastkowskie zostały sprzedane Jakóbowi Aleksandrowi hrabiemu Potockiemu. Nowy właściciel nie mieszkał w Miastkowie. Rezydowali tu jedynie dzierżawcy majątku: Niemojewski, Kowerski, Sokołowski. W 1934 roku umarł J. hr. Potocki zapisując w testamencie cały swój majątek, włącznie z dobrami miastkowskimi, fundacji, swojego imienia, której utworzenie polecił w testamencie. Zadaniem fundacji miało być wspieranie badań naukowych w dziedzinach medycyny koncentrujących się na zwalczaniu raka i gruźlicy.

Charakterystyka krajobrazu kulturowego i zasobów dziedzictwa.

Dziedzictwo niematerialne:

Dziedzictwo niematerialne to m.in.: tradycje i przekazy ustne w ojczystym języku jako nośniku niematerialnego dziedzictwa kulturowego; sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne, tradycje wokalne, instrumentalne i taneczne; widowiska religijne; praktyki społeczno-kulturowe, zwyczaje, rytuały i obrzędy doroczne, sytuacyjne i rodzinne; ceremonie lokalne i środowiskowe; zwyczaje odpustowe i pielgrzymki; gry i zabawy; folklor dziecięcy; sposoby świętowania; praktyki służące nawiązywaniu kontaktów międzyludzkich; wiedza i praktyka dotycząca przyrody i wszechświata (np. tradycyjne wyobrażenia o wszechświecie; meteorologia ludowa, tradycyjne sposoby gospodarowania, tradycyjne sposoby leczenia; wiedza i umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

W gminie Miastków Kościelny są żywe i pieczołowicie kultywowane tradycje patriotyczne i religijne. Co roku uroczyście celebrowane jest Narodowe Święto Konstytucji 3 Maja. Rozpoczyna się ono Mszą Świętą w miastkowskim kościele, a następnie delegacje z udziałem orkiestry oraz pocztów sztandarowych składają kwiaty i znicze przy pomniku ku czci bohaterów Miastkowszczyzny z 1964 roku. Bardzo podobny przebieg mają uroczystości związane z Narodowym Świętem Niepodległości. Nieodłącznym ich elementem są Msze Święte w kościołach Miastkowa i Zwoli oraz oddanie czci bohaterom przy pomniku w Miastkowie Kościelnym. Oficjalnym obchodom często towarzyszą takie wydarzenia, jak turnieje sportowe czy pikniki integracyjne. W ten sposób władze gminy z wójtem na czele starają się zachęcać mieszkańców do świętowania i cieszenia się z wolności, którą wywalczyli nasi przodkowie.

Ważnym wydarzeniem w kalendarzu gminnych uroczystości są coroczne dożynki gminno-parafialne. Święto plonów jest okazją do dziękczynienia za owoce trudu pracy rolników, a

także do integracji między mieszkańcami i wspólnej zabawy. Dożynki rozpoczyna zawsze uroczysta Msza św. w intencji rolników w kościele w Miastkowie Kościelnym. Następnie barwny korowód dożynkowy maszeruje na obiekty sportowe przy ul. Garwolińskiej, gdzie odbywa się dalsza część uroczystości. W obecności znamienitych gości, wśród których nie brakuje przedstawicieli wielu lokalnych i centralnych instytucji, w tym posłów i senatorów, prezentowane są wieńce i kosze dożynkowe wykonane przez mieszkańców poszczególnych sołectw. Tradycją jest także dzielenie się przez gospodarzy uroczystości – wójta oraz proboszcza – chlebem wypieczonym z zebranych ziaren. Dożynki są także doskonałą okazją do wręczenia wszelkiego rodzaju nagród. Po raz pierwszy w 2022 roku zostały nadane przez Radę Gminy Miastków Kościelny tytuły „Zasłużony dla Gminy Miastków Kościelny”. Na terenie Gminy Miastków Kościelny funkcjonuje 13 Kół Gospodyń Wiejskich. Ich członkowie aktywnie biorą udział w wydarzeniach zarówno gminnych, jak i powiatowych. Zajmują się organizacją imprez w swoich miejscowościach oraz przygotowaniem i dystrybucją regionalnych przysmaków podczas corocznych dożynek gminnych. W Miastkowie Kościelnym od 15 lat działa Stowarzyszenie Emerytów i Rencistów. Obecnie liczy ono około 40 członków. W ramach swojej działalności organizuje wycieczki i wieczorki integracyjne, bierze udział w imprezach kulturalnych na terenie powiatu. Innym ważnym wydarzeniem w życiu mieszkańców gminy jest impreza charytatywna Spotkajmy się w Miastkowie, która odbywa się na stadionie sportowym w Miastkowie Kościelnym. Co roku na terenie gminy odbywają się zawody sportowo-pożarnicze z udziałem drużyn z lokalnych jednostek OSP i drużyn młodzieżowych. Strażacy organizują też festyny dla mieszkańców. W 2022 roku swój złoty jubileusz świętował Uczniowski Ludowy Klub Sportowy Wilga Miastków, który ma swoją siedzibę w Miastkowie Kościelnym. W Miastkowie Kościelnym działa Młodzieżowa Orkiestra Dęta, która powstała w 2004 roku i funkcjonuje przy Publicznej Szkole Podstawowej. Zespół tworzy 55 członków. Orkiestra swoją grą uświetnia wydarzenia szkolne, kościelne oraz uroczystości gminne. Jej występy stanowią stały element wydarzeń kulturalnych ziemi miastkowskiej. Muzycy biorą też udział w wielu prestiżowych przeglądach i konkursach. Główną instytucją kultury w gminie Miastków Kościelny jest Gminna Biblioteka Publiczna powstała w 1954 roku.

Na terenie Gminy Miastków Kościelny działają stowarzyszenia i związki:

Stowarzyszenie Emerytów i Rencistów w Miastkowie Kościelnym; Szkolny Klub Europejski „Europa i Ja” Miastków Kościelny; Stowarzyszenie kulturalno-oświatowe „Miastków – Dzieciom”; Polski Związek Hodowców Gołębi Pocztowych; Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Brzegi i Zasiadały

Na terenie Gminy Miastków Kościelny działają Ochotnicze Straże Pożarne:

OSP Brzegi, OSP Glinki, OSP Kruszówka, OSP Przykory, OSP Ryczyska, OSP Stary Miastków, OSP Wola Miastkowska, OSP Zabruzdy, OSP Zasiadały, OSP Zgórze, OSP Zwola

Na terenie Gminy Miastków Kościelny funkcjonują dwa kluby piłkarskie: ULKS Wilga Miastków, Ludowy Klub Sportowy „Laguna Stary Miastków”

Na terenie Gminy Miastków Kościelny funkcjonują placówki oświatowe:

Publiczna Szkoła Podstawowa im. Leona Wyczółkowskiego w Miastkowie Kościelnym, Publiczna Szkoła Podstawowa w Zgórzu, Publiczna Szkoła Podstawowa im. Marii Kownackiej w Zwoli; Publiczne Przedszkole w Miastkowie Kościelnym; Publiczny Żłobek w Miastkowie Kościelnym

5.4 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zabytki w gminnej ewidencji zabytków:**1. Zabytki archeologiczne:**

Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Miastków Kościelny. Wykaz zawiera: nazwę miejscowości; liczbę porządkową; numer obszaru AZP; numer stanowiska; rodzaj obiektu, numer wpisu do rejestru zabytków.

Brzegi

1. AZP 64-73//10 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa,
2. AZP 64-74/1/1 stanowisko archeologiczne – 1) ślad osadnictwa, 2) ślad osadnictwa

Huta Miastkowska

3. AZP 64-73/1/3 stanowisko archeologiczne – 1) huta szkła, 2) wieś i folwark

Kujawy

4. AZP 63-74/1/41 stanowisko archeologiczne – osada
5. AZP 63-74/2/42 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
6. AZP 63-74/3/43 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
7. AZP 63-74/4/44 stanowisko archeologiczne – osada
8. AZP 63-74/5/45 stanowisko archeologiczne – osada
9. AZP 63-74/6/46 stanowisko archeologiczne – osada
10. AZP 63-74/7/47 stanowisko archeologiczne – osada
11. AZP 64-74/8/38 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
12. AZP 64-74/9/39 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
13. AZP 64-74/10/40 stanowisko archeologiczne – 1) ślad osadnictwa, 2) ślad osadnictwa

Miastków Kościelny

14. AZP 64-74/1/8 stanowisko archeologiczne – cmentarzysko
15. AZP 64-74/2/9 stanowisko archeologiczne – cmentarzysko
16. AZP 64-74/3/10 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
17. AZP 64-74/4/14 stanowisko archeologiczne – miasto lokacyjne
18. AZP 64-74/4/41 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
19. AZP 64-74/5/42 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
20. AZP 64-74/6/43 stanowisko archeologiczne – 1) ślad osadnictwa, 2) ślad osadnictwa
21. AZP 64-74/7/49 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
22. AZP 64-74/8/54 stanowisko archeologiczne – 1) ślad osadnictwa, 2) ślad osadnictwa, 3) osada, 4) ślad osadnictwa

Oziemkówka

23. AZP 63-73/1/93 stanowisko archeologiczne – 1) ślad osadnictwa, 2) ślad osadnictwa, 3) ślad osadnictwa
24. AZP 63-73/2/94 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
25. AZP 63-73/3/95 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
26. AZP 63-73/4/96 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
27. AZP 63-73/5/149 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
28. AZP 63-73/6/150 stanowisko archeologiczne – osada
29. AZP 63-73/7/151 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
30. AZP 63-73/8/152 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa

Przykory

- 31. AZP 63-73/1/99 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
- 32. AZP 63-73/2/100 stanowisko archeologiczne – osada
- 33. AZP 63-73/3/101 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
- 34. AZP 63-73/4/102 stanowisko archeologiczne – 1) ślad osadnictwa, 2) ślad osadnictwa
- 35. AZP 63-73/5/103 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
- 36. AZP 63-73/6/104 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
- 37. AZP 63-73/7/105 stanowisko archeologiczne – 1) ślad osadnictwa, 2) ślad osadnictwa
- 38. AZP 63-73/8/106 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
- 39. AZP 63-73/9/107 stanowisko archeologiczne – 1) osada, 2) cmentarzysko, 3) osada, 4) ślad osadnictwa
- 40. AZP 64-73/1/5 stanowisko archeologiczne – wieś historyczna
- 41. AZP 64-73/1/13 stanowisko archeologiczne – ślady osadnictwa
- 42. AZP 64-73/3/15 stanowisko archeologiczne – 1) ślad osadnictwa, 2) ślad osadnictwa
- 43. AZP 64-73/4/16 stanowisko archeologiczne – 1) ślad osadnictwa, 2) ślad osadnictwa, 3) ślad osadnictwa
- 44. AZP 64-73/5/17 stanowisko archeologiczne – 1) ślad osadnictwa, 2) ślad osadnictwa
- 45. AZP 64-73/6/18 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa

Rudnik

- 46. AZP 64-74/1/12 stanowisko archeologiczne – osada
- 47. AZP 64-74/2/13 stanowisko archeologiczne – osada
- 48. AZP 64-74/3/15 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
- 49. AZP 64-74/4/16 stanowisko archeologiczne – osada
- 50. AZP 64-74/5/50 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
- 51. AZP 64-74/6/51 stanowisko archeologiczne – 1) ślad osadnictwa, 2) osada
- 52. AZP 64-74/7/52 stanowisko archeologiczne – 1) ślad osadnictwa, 2) osada
- 53. AZP 64-74/8/53 stanowisko archeologiczne – 1) ślad osadnictwa, 2) ślad osadnictwa, 3) ślad osadnictwa

Stary Miastków

- 54. AZP 63-73/1/97 stanowisko archeologiczne – cmentarzysko, osada
- 55. AZP 63-73/2/98 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
- 56. AZP 64-73/1/6 stanowisko archeologiczne – wieś historyczna, folwark, młyn
- 57. AZP 64-73/2/11 stanowisko archeologiczne – 1) ślad osadnictwa, 2) ślady osadnictwa
- 58. AZP 64-74/3/2 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
- 59. AZP 64-74/9/55 stanowisko archeologiczne – osada
- 60. AZP 64-74/10/56 stanowisko archeologiczne – 1) ślad osadnictwa, 2) osada
- 61. AZP 64-74/11/57 stanowisko archeologiczne – 1) ślad osadnictwa, 2) osada, 3) ślad osadnictwa
- 62. AZP 64-74/12/58 stanowisko archeologiczne – pozostałości dworu
- 63. AZP 64-74/13/59 stanowisko archeologiczne – 1) ślady osadnictwa, 2) ślady osadnictwa

Zabruzdzy-Kolonia

- 64. AZP 64-74/1/33 stanowisko archeologiczne – 1) osada, 2) ślad osadnictwa
- 65. AZP 64-74/2/34 stanowisko archeologiczne – 1) ślad osadnictwa 2) ślad osadnictwa, 3) ślad osadnictwa
- 66. AZP 64-74/3/35 stanowisko archeologiczne – osada

67. AZP 64-74/4/36 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
68. AZP 64-74/5/37 stanowisko archeologiczne – osada

Zasiadaly

69. AZP 65-74/1/43 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
70. AZP 65-74/2/44 stanowisko archeologiczne – ślady osadnictwa
71. AZP 65-74/3/45 stanowisko archeologiczne – 1) ślady osadnictwa,
2) ślady osadnictwa

Zgórze

72. AZP 64-73/1/12 stanowisko archeologiczne – ślady osadnictwa

Zwola

73. AZP 64-74/1/3 stanowisko archeologiczne – cmentarzysko
74. AZP 64-74/2/4 stanowisko archeologiczne – cmentarzysko
75. AZP 64-74/3/5 stanowisko archeologiczne – grodzisko, **nr rejestru zabytków A – 58/276/61 z dnia 11.04.1961 r.**
76. AZP 64-74/4/6 stanowisko archeologiczne – cmentarzysko
77. AZP 64-74/5/7 stanowisko archeologiczne – cmentarzysko
78. AZP 64-74/6/11 stanowisko archeologiczne – znalezisko luźne
79. AZP 64-74/7/17 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
80. AZP 64-74/8/18 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
81. AZP 64-74/9/19 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
82. AZP 64-74/10/22 stanowisko archeologiczne – 1) ślad osadnictwa,
2) ślad osadnictwa, 3) ślad osadnictwa
83. AZP 64-74/11/23 stanowisko archeologiczne – 1) ślad osadnictwa,
2) ślad osadnictwa, 3) osada
84. AZP 64-74/12/24 stanowisko archeologiczne – osada
85. AZP 64-74/13/25 stanowisko archeologiczne – 1) ślad osadnictwa,
2) ślad osadnictwa, 3) ślad osadnictwa, 4) ślad osadnictwa
86. AZP 64-74/14/26 stanowisko archeologiczne – osada
87. AZP 64-74/15/27 stanowisko archeologiczne – 1) ślad osadnictwa, 2) osada,
3) ślad osadnictwa
88. AZP 64-74/16/28 stanowisko archeologiczne – 1) ślad osadnictwa, 2) ślad osadnictwa
89. AZP 64-74/17/29 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
90. AZP 64-74/18/30 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
91. AZP 64-74/19/31 stanowisko archeologiczne – 1) ślad osadnictwa,
2) ślad osadnictwa, 3) ślad osadnictwa
92. AZP 64-74/20/32 stanowisko archeologiczne – 1) osada, 2) ślad osadnictwa
93. AZP 64-74/3/44 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
94. AZP 64-74/4/45 stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa
95. AZP 64-74/5/46 stanowisko archeologiczne – osada
96. AZP 64-74/6/47 stanowisko archeologiczne – osada
97. AZP 64-74/7/48 stanowisko archeologiczne – cmentarzysko

Zwola Poduchowna

98. AZP 64-74/1/20 stanowisko archeologiczne – 1) osada, 2) osada
99. AZP 64-74/2/21 stanowisko archeologiczne – 1) osada, 2) osada

2. Zabytki architektury i budownictwa:

Wykaz założeń przestrzennych, obiektów architektury i budownictwa, kapliczek, miejsc pamięci - ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Miastków Kościelny. Wykaz zawiera: nazwę miejscowości; liczbę porządkową; rodzaj obiektu; adres obiektu; materiał; czas powstania; numer rejestru zabytków.

Brzegi

1. Dom nr 60, drewniany, l. 30- XX w.
2. Dom nr 70, drewniany, l. 20-XX w.

Kolonia - Zabruzdy

3. Kapliczka przydrożna, murowana l poł. XX w.

Kruszówka

4. Dom nr 9, drewniany, l. 30-XX w.,
5. Kapliczka przydrożna, murowana, l. 50-XX w.

Miastków Kościelny

6. Układ przestrzenny miejscowości, XV – XIX w.
7. Kościół parafialny p.w. Nawiedzenia NMP i Św. Leonarda, murowany, 4 ćw. XV, gruntownie przebudowany 1901 - 1902 r., **nr rej. zabytków A- 80/412 z dn 22.03.1962 r.**
8. Brama z ogrodzeniem w zespole kościoła parafialnego p.w. Nawiedzenia NMP i Św. Leonarda, murowana, pocz. XX w.
9. Plebania w zespole kościoła parafialnym, p.w. Nawiedzenia NMP i św. Leonarda, murowana, 1883 r.
10. Organistówka w zespole kościoła parafialnego pw. Nawiedzenia NMP i św. Leonarda, drewniana, 2 poł. XIX w.
11. Cmentarz parafialny, 2 poł. XIX w.
12. Pałac, murowany, 1880 r., **nr rej. zabytków A-330 z dnia 30.12.1984 r.**
13. Oficyna w zespole pałacowym, murowany, 4 ćw. XIX w., **nr rej. zabytków A-330 z dnia 30.12.1984 r.**
14. Ośmiorak w zespole pałacowym, murowany, 1909 r.
15. Obora w zespole pałacowym, murowany, pocz. XX w.
16. Spichlerz w zespole pałacowym, murowany, 2 poł. XIX w., **nr rej. zabytków A-330 z dnia 30.12.1984 r.**
17. Gorzelnia w zespole pałacowym, murowana, 3 ćw. XIX w., **nr rej. zabytków A-330 z dnia 30.12.1984 r.**
18. Magazyn spirytusu w zespole pałacowym, murowany, 3 ćw. XIX w., **nr rej. zabytków A-330 z dnia 30.12.1984 r.**
19. Park w zespole pałacowym, 1 poł. XIX w., **nr rej. zabytków A-330 z dnia 30.12.1984 r.**
20. Aleja wiodąca z pałacu do kościoła, pocz. XX w.
21. Kapliczka przydrożna z figurą Matki Boskiej, kamień, 1928 r.
22. Dom przy ul. Górnej nr 1, drewniany, l. 30-XX w.
23. Dom przy ul. Szkolnej nr 16, drewniany, l. 30-XX w.
24. Pomnik poświęcony poległym żołnierzom polskim w II wojnie światowej, murowany, 1966 i 1985 r.

Oziemkówka

- 25. Układ przestrzenny miejscowości, XV – XIX w.
- 26. Dom nr 33, drewniany, l. 30-XX w.
- 27. Dom nr 43, drewniany, l. 30-XX w.
- 28. Dom nr 44, drewniany, l. 30-XX w.
- 29. Dom nr 46, drewniany, 1 poł. XX w.
- 30. Dom nr 50 a, drewniany, l. 30-XX w.
- 31. Dom nr 54, drewniany, l. 30-XX w.
- 32. Dom nr 50, dawna mleczarnia, szkoła, świetlica, murowany, pocz. XX w., dz. nr ew. 54/6
- 33. Krzyż upamiętniający egzekucję polskiego powstańca 1863 r., drewniany, współczesny.

Przykory

- 34. Dom nr 10, drewniany, l. 30-XX w.
- 35. Dom nr 17, drewniany, l. 30-XX w.

Ryczyska

- 36. Dom nr 10, drewniany, l. 30-XX w.
- 37. Dom nr 23, drewniany, pocz. XX w.
- 38. Dom nr 43, drewniany, l. 30-XX w.
- 39. Dom nr 44, drewniany, l. 30-XX w.

Stary Miastków

- 40. Układ przestrzenny miejscowości, XV – XIX w.
- 41. Dom nr 3, drewniany, l. 30-XX w.
- 42. Dom nr 66, drewniany, l. 30-XX w.
- 43. Pomnik poświęcony posterunkowym poległym w 1940 i 1943 r., mur kamienny, współczesny.

Wola Miastkowska

- 44. Dom nr 53, drewniany, l. 30-XX w.
- 45. Dom nr 58, drewniany, pocz. XX w.
- 46. Dom nr 67, drewniany, l. 30-XX w.
- 47. Kuźnia naprzeciwko domu nr 20, murowana, 1 poł. XX w.

Zasiadały

- 48. Dom nr 32, drewniany, l. 30-XX w.

Zgórze

- 49. Dom nr 41, drewniany, l. 30-XX w.

Zwola

- 50. Układ przestrzenny miejscowości, XV – XIX w.
- 51. Dom nr 3, drewniany, l. 20-XX w.
- 52. Dom nr 48, drewniany, l. 20-XX w.
- 53. Dom nr 49, drewniany, pocz. XX w.
- 54. Dom nr 56, drewniany, l. 30-XX w.
- 55. Dom nr 67, drewniany, pocz. XX w.
- 56. Dom nr 108, drewniany l. 30-XX w.

Zwola Poduchowna

57. Kościół parafialny p.w. Świętej Anny, drewniany, ok. 1687 r., restaurowany 1787, przebudowany 1830 r., dobudowana zakrystia 1939 r., **nr rej. zabytków A-83/415 z dnia 22.09.1962 r.**
58. Dzwonnica w zespole kościoła parafialnego p.w. Świętej Anny, drewniana, XVIII w., **nr rej. zabytków A-83/415 z dnia 22.09.1962 r.**
59. Cmentarz parafialny, XIX w.

5.6 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy.

Murowany budynek kościoła p.w. Nawiedzenia NMP i Św. Leonarda w Miastkowie Kościelnym wybudowany w 4 ćw. XV w., gruntownie przebudowany 1901 – 1902, wpisano do rejestru zabytków pod Nr A-80/412 decyzją z dn. 22-03-1962 r., jako cenny przykład architektury sakralnej wschodniego Mazowsza.

Drewniany kościół parafialny p.w. Świętej Anny w Zwoli Poduchownej gm. Miastków Kościelny, wybudowany ok. 1687 r., restaurowany 1787, przebudowany 1830 r., dobudowana zakrystia w 1939 r. ,wpisano do rejestru zabytków pod Nr A-83/415 decyzją z dn. 22-03-1962 r., r jako cenny przykład XVII wiecznej drewnianej architektury sakralnej na wschodnim Mazowszu.

Murowany budynek pałacu w Miastkowie Kościelnym wybudowany w 1880 r., wpisany został do rejestru zabytków pod Nr A-330 decyzją z dn. 30-12-1984 r jako cenny przykład XIX wiecznej architektury rezydencjonalnej na wschodnim Mazowszu.

Zwola - stanowisko archeologiczne AZP 64-74/3/5 – grodzisko, wpisane do rejestru zabytków pod Nr A – 58/276/61 decyzją z dnia 11.04.1961 r.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy Miastków Kościelny. Analiza szans i zagrożeń.

Najlepiej zachowanymi i zadbanymi obiektami na terenie gminy Miastków Kościelny są obiekty wpisane do rejestru zabytków, w tym obiekty sakralne: kościoły parafialne w Miastkowie Kościelnym i Zwoli Poduchownej oraz pałac w Miastkowie Kościelnym. Kapliczki i krzyże przydrożne często są zadbane i remontowane przez mieszkańców. Podobnie cmentarze w Miastkowie Kościelnym i Zwoli Poduchownej, które jedynie w najstarszych częściach potrzebują uporządkowania. Drewniane domy ujęte w GEZ są w stanie średnim i dobrym.

Remonty zabytków:

Gmina Miastków Kościelny pozyskała w 2023 roku rządowe wsparcie na renowację zabytków w wysokości 1.5 mln zł. W ramach dofinansowania z Rządowego Programu Ochrony Zabytków zrealizowano w latach 2023 2024 cztery inwestycje polegających na konserwacji, restauracji i robotach budowlanych przy następujących zabytkach:

– prace remontowo – konserwatorskie wyposażenia kościoła pw. Nawiedzenia NMP w Miastkowie Kościelnym – 500 000 zł (dotacja dla parafii)

- prace remontowo – restauratorskie nagrobków na cmentarzu parafialnym w Miastkowie Kościelnym – 150 000 zł (dotacja dla parafii)
- prace remontowo – konserwatorskie kościoła pw. św. Anny w Zwoli Poduchownej oraz terenu wokół kościoła – 500 000 zł (dotacja dla parafii)
- wymiana pokrycia dachowego na kościele i dzwonnicy w Zwoli Poduchownej – 350 000,00 (dotacja dla parafii)

Nowy właściciel zespołu pałacowo-parkowego w Miastkowie Kościelnym od 2021 roku systematycznie i konsekwentnie prowadzi ze środków własnych prace remontowe budynku pałacu oraz założenia parkowego. Opracowywane są dokumentacje projektowe i trwają przygotowania do remontu budynków gorzelni oraz do rewitalizacji stawów. Opracowywana jest także dokumentacja projektowa i trwają przygotowania do remontu spichlerza wraz z towarzyszącymi mu budynkami.

Ogólnie stan zachowania zabytków w gminie Miastków Kościelny ocenia się jako dobry.

Mocne strony – potencjał

- położenie w obrębie doliny rzeki Wilgi
- atrakcyjne turystycznie tereny dla wędrówek pieszych i rowerowych
- możliwość wypoczynku związanego z rzeką Wilgą (wędkarstwo, kajakarstwo)
- zabytki świadczących o różnorodnej kulturze
- organizacja imprez kulturalnych
- działalność gminnej biblioteki
- szlaki turystyczne
- promocja gminy

Słabe strony - problemy

- mała liczba publikacji i dotyczących gminy
- mała infrastruktura agroturystyczna i hotelarska
- mała świadomość właścicieli zabytków z Gminnej Ewidencji Zabytków o potrzebie ich zachowania w dobrym stanie

Szanse

- rozwój turystyki kulturowej m.in. przez utworzenie tematycznych szlaków turystycznych bazujących na dziedzictwie kulturowym i historii (zabytkowe kapliczki, zabytki architektury drewnianej i murowanej, miejsca pamięci związane z lokalną historią),
- praca nad podniesieniem znaczenia tożsamości lokalnej, budowanie „małej ojczyzny”, popularyzacja regionalnych tradycji i obrzędów ludowych,
- popularyzacja tradycyjnego drewnianego budownictwa regionalnego wraz z promocją budownictwa nowoczesnego bazującego na tradycyjnym,
- wykreowanie nowych, atrakcyjnych produktów turystycznych na bazie dziedzictwa lokalnego,
- możliwość pozyskania środków finansowych w ramach dotacji na remonty i modernizacje obiektów zabytkowych,
- edukacja społeczeństwa, szczególnie najmłodszych mieszkańców gminy w zakresie dbałości o regionalne dziedzictwo kulturowe,
- wzrost popularności turystyki weekendowej,
- rozwój agroturystyki i rolnictwa ekologicznego.

Zagrożenia

- niska świadomość społeczna w zakresie konieczności ochrony dziedzictwa kulturowego mogąca mieć wpływ na stan jego zachowania,
- trudności w egzekwowaniu przepisów prawa w zakresie ochrony zabytków
- postępująca degradacja niektórych zabytków
- zanikanie dawnych form budownictwa i układów ruralistycznych (rozbiórka starych domów drewnianych i budynków gospodarczych, brak remontów itp.),
- niewłaściwie prowadzone prace budowlane i remontowe przy obiektach zabytkowych.

7. Założenia programowe.

Priorytety i kierunki działania w ramach GPOnZ. Cele i zadania gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Miastków Kościelny.

Cele perspektywiczne:

Przegląd zasobów dziedzictwa kulturowego oraz zdiagnozowanie stanu zachowania zabytków, przeprowadzone na wstępnym etapie prac nad Programem Opieki nad Zabytkami stanowią podstawę formułowania celów i zadań. Ich realizacja powinna doprowadzić do stworzenia wizerunku Gminy Miastków Kościelny, atrakcyjnego dzięki walorom kulturowym na równi z walorami przyrodniczymi, z potencjałem obszarów do rewitalizacji i obiektów do zagospodarowania.

Poniżej wskazano cele perspektywiczne, dalekosiężne, służące osiągnięciu finalnych efektów w trzech podstawowych dziedzinach:

- utrzymanie i poprawa stanu dziedzictwa kulturowego (cel 1),
- funkcjonowaniu zabytków w procesach aktywizacji ekonomicznej i społecznej oraz budowie atrakcyjności i konkurencyjności (cel 2),
- istnieniu społeczeństwa świadomego walorów historycznych krajobrazów i potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego (cel 3).

Osiągnięcie tych celów wymaga wieloletnich, zintegrowanych działań skutkujących zmianami zarówno w sferze materialnej (dotyczącej stanu i zagospodarowania zabytków), jak i mentalnej (zmiany stosunku do zabytku, dobra uznawanego często za kłopotliwe i niezwykle kosztowne w utrzymaniu; dotyczy to zwłaszcza obiektów niewpisanych do rejestru zabytków. Określone niżej cele należy traktować jako równorzędne. Poprawa stanu dziedzictwa kulturowego nie będzie możliwa bez powstania świadomej potrzeby jego zachowania oraz działań związanych z użytkowaniem zabytków w sposób odpowiedni dla ich walorów. Suma działań powinna powodować aktywizację społeczną, ekonomiczną i podniesienie atrakcyjności regionu.

Cel perspektywiczny 1 - Utrzymanie i poprawa oraz wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego. Osiągnięcie tego celu możliwe jest poprzez:

- uwzględnianie problemów ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w dokumentach strategicznych Gminy Miastków Kościelny;
- zintegrowanie ochrony krajobrazu kulturowego z ochroną przyrody i równowagi ekologicznej;
- określenie obszarów wartościowych pod względem krajobrazowym (kulturowym i przyrodniczym), określenie wytycznych do ich zabudowy i zagospodarowania oraz wskazanie najcenniejszych obszarów do zachowania poprzez wyłączenia z lokalizacji inwestycji o

negatywnym wpływie na krajobraz (z uwzględnieniem wytycznych zawartych w planie zagospodarowania przestrzennego województwa);

- poprawę stanu technicznego zachowania zabytków (rejestranych i ujętych w gminnej ewidencji zabytków), poprzez budżet własny gminy oraz pozyskiwane środki zewnętrzne;
- rewitalizację obszarów niedoinwestowanych, wymagających szczególnej opieki;
- budowę zintegrowanego systemu informacji, monitoringu stanu i zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego;
- współpracę czynników społecznych (społeczni opiekunowie zabytków, organizacje pozarządowe, stowarzyszenia, fundacje, związki wyznaniowe), samorządowych i rządowych w sprawach dotyczących ochrony krajobrazu kulturowego i naturalnego;
- ochrona zabytków gminy na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Cel perspektywiczny 2 - Funkcjonowanie dziedzictwa kulturowego w procesach aktywizacji społecznej i ekonomicznej oraz w budowie wizerunku Gminy Miastków Kościelny. Osiągnięcie tego celu wymaga:

- tworzenia warunków finansowych i organizacyjnych służących zaangażowaniu dziedzictwa kulturowego w aktywizację ekonomiczną i społeczną;
- stworzenia zintegrowanego systemu informacji o finansowaniu ochrony i opieki nad zabytkami, możliwościach pozyskania dotacji ze środków unijnych, państwowych, wojewódzkich, powiatowych, gminnych oraz prawidłowego przygotowania wniosków;
- racjonalnego wykorzystania środków z funduszy unijnych, rządowych, samorządowych, prywatnych na projekty mające za zadanie poprawę kondycji zabytków (konserwację) oraz rewitalizację, aktywizację społeczną i ekonomiczną w oparciu o obiekty i obszary zabytkowe;
- zagospodarowania zabytkowych (nie tylko wpisanych do rejestru zabytków, ale także ujętych w gminnej ewidencji zabytków) budowli na cele kulturalne, turystyczne i inne przy pomocy funduszy prywatnych, gminnych, państwowych i europejskich;
- budowy i promocji produktów turystycznych w oparciu o dziedzictwo kulturowe (materialne i niematerialne) i zabytki; współpraca z sąsiednimi gminami;
- budowy profesjonalnego systemu informacji turystycznej, w tym ponadgminnej.

Cel perspektywiczny 3 - Budowa świadomych więzi społecznych z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania. Osiągnięcie celu poprzez:

- organizację wydarzeń kulturalnych (cyklicznych i jednorazowych), konferencji naukowych i kongresów popularno-naukowych, pogłębiających wiedzę o dziedzictwie kulturowym, kierowanych do różnych środowisk i grup wiekowych;
- promowanie na forum ponadregionalnym wiodącego wydarzenia kulturalnego związanego z dziedzictwem kulturowym integrującego różne środowiska;
- wspieranie inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych działających na rzecz popularyzacji wiedzy o zabytkach oraz opieki i ochrony nad zabytkami;
- włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do programów szkolnych, upowszechnianie edukacji nt. historii i dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie zabytków gminy w nauczaniu dziejów urbanistyki, także ruralistyki, architektury i budownictwa, archeologii (np. lekcje muzealne i warsztaty dla różnych grup wiekowych);
- kształcenie profesjonalnych kadr;
- rozbudowę sieci muzealnej, także o inicjatywy prywatne.

8. Instrumentarium realizacji GPOnZ

Realizacja Programu powinna odbywać się poprzez współpracę samorządu gminy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, Narodowym Instytutem Dziedzictwa oraz

właścicielami i użytkownikami obiektów zabytkowych, parafiami, organizacjami pozarządowymi, stowarzyszeniami regionalnymi, a także ośrodkami naukowymi i muzeami. Kolejną formą realizacji Programu są działania własne władz samorządowych, które można podzielić na:

- Prawne: problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego powinna być uwzględniona przez władzę gminy przy uchwalaniu przepisów prawa miejscowego.
- Finansowe: należyte utrzymanie, wykonywanie remontów i prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych, będących własnością gminy oraz stosowanie systemu dotacji i ulg finansowych, nagród czy zachęt dla właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych
- Programowe: realizacja projektów i programów regionalnych, w tym działania w ramach programów dofinansowywanych z funduszy Unii Europejskiej i innych funduszy zewnętrznych.

Realizację Programu można podzielić na dwa segmenty - zarządzane oraz monitoring i ewaluację. Oba elementy wdrażania są ze sobą spójne i wzajemnie zależne, co oznacza że oba są warunkiem realizacji programu.

System zarządzania Programem odbywa się na trzech poziomach. Są to:

- Rada Gminy uchwała Program oraz przyjmuje sprawozdania w okresach dwuletnich,
- Wójt Gminy odpowiada za przygotowanie i realizację Programu oraz sporządza sprawozdanie z jego realizacji dla Rady Gminy,
- Urząd Gminy wraz ze swoimi jednostkami organizacyjnymi odpowiada za bieżącą realizację zadań Programu.

Zakłada się, że zadania określone w Gminnym Programie opieki nad Zabytkami będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

Prawnych - wynikających z przepisów ustawowych (np. uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, tworzenie parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków)

Finansowych - (m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych),

Koordinacji - (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami)

Społecznych - (m.in. poprzez działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami),

Kontrolnych - (m.in. aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego).

9. Zasady oceny realizacji GPOnZ

Wójt Gminy Miastków Kościelny co dwa lata powinien sporządzić sprawozdanie z realizacji programu opieki nad zabytkami i przedstawić je radzie gminy. Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzać ocena realizacji gminnego programu.

Właściwy monitoring i wynikająca z niego ocena realizacji Programu powinna się odbywać na podstawie rzetelnych informacji. Podstawą metodologii zbierania informacji są:

- bazowanie na przyjętych w gminie zasadach gromadzenia i przetwarzania informacji,
- wykorzystywanie jak największej ilości dostępnych danych i źródeł informacji,

- stosowanie odpowiednich (adekwatnych) mierników.

Zestaw proponowanych mierników dla każdego z priorytetów przedstawia się następująco:

Priorytet I. Ochrona i rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy

1. Poziom w wysokości 2 % wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami.
2. Wartość dofinansowania wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych tym pracom.
3. Liczba i wartość dofinansowania obiektów zabytkowych objętych wsparciem zewnętrznym.
4. Wartość wsparcia udzielonego z budżetu gminy dla właścicieli prywatnych i organizacji pozarządowych na realizację Programu.
5. Liczba wdrożonych dokumentów programowych w odniesieniu do zabytków i krajobrazu kulturowego gminy.
6. Powstanie Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.
7. Zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi.
8. Inne.

Priorytet II. Rozszerzanie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego oraz jego promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej

1. Liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego itp.).
2. Liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy.
3. Liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych, wodnych.
4. Liczba opracowanych i wydanych informatorów o zabytkach (w tym folderów promocyjnych, przewodników itp.) lub liczba pobrań aplikacji.
5. Liczba publikacji z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego.
6. Liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej.
7. Liczba szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.
8. Liczba osób uczestniczących w obchodach Europejskich Dni Dziedzictwa na terenie gminy.
9. Liczba inicjatyw indywidualnych i społecznych wspieranych przez gminę i związanych z opieką nad dziedzictwem niematerialnym.
10. Inne.

10. Źródła finansowania GPOnZ

Ustawowy obowiązek utrzymania zabytku we właściwym stanie spoczywa na jego posiadacz, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku wynikającym z prawa własności, użytkowania wieczystego lub trwałego zarządu. Wiąże się to z prowadzeniem i finansowaniem prac konserwatorskich, restauratorskich oraz robót budowlanych. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie wspomnianych robót jest jej zadaniem własnym.

Sprawy, związane z dofinansowaniem prac przy obiektach zabytkowych, reguluje ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Dotację można otrzymać składając stosowny wniosek do ministra

właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego lub wojewódzkiego konserwatora zabytków właściwego ze względu na miejsce położenia albo przechowywania zabytku. Może ona zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź, posiadaczem zabytku lub posiadającej taki zabytek w trwałym zarządzie. Celem udzielenia może być wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac. W przypadku refundacji kosztów prac wniosek powinien być złożony w roku następującym po roku, w trakcie którego zakończono wszystkie prace konserwatorskie i roboty budowlane podlegające dofinansowaniu.

Art.77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, określa szczegółowo wykaz prac przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, które mogą zostać objęte dotacją:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji i zabytku;
- stabilizacja konstrukcyjna części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizacja instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej ;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru;
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo, dotacja udzielana jest w wysokości do 50 % nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Jeżeli zabytek poddawany pracom konserwatorskim posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, dotacja może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót. W przypadku, jeżeli stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, dotacja może być również udzielona do wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót. Jednocześnie łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, udzielonych przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora

zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego udziela osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej zamierzającej realizować działania przy zabytku dotacji na przeprowadzenie badań archeologicznych oraz wykonanie ich dokumentacji, w przypadku gdy koszt planowanych badań archeologicznych i ich dokumentacji będzie wyższy niż 2 % kosztów planowanych działań. Przepis ten stosuje się także w przypadku, gdy w trakcie realizacji działań nastąpi niespodziewane odkrycie nieznanego wcześniej zabytku archeologicznego po jego wpisaniu do rejestru lub ujęciu w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków i określeniu zakresu oraz rodzaju badań archeologicznych.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach mogą ubiegać się o ich dofinansowanie z różnych źródeł. Są to m.in.:

- środki z budżetu Gminy Miastków Kościelny
- środki z budżetu samorządu województwa lub powiatu,
- środki Funduszu Kościelnego - dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji,
- środki Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- środki Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- środki dostępne w ramach programów finansowanych z funduszy unijnych.

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy w kilku programach operacyjnych.

Ochrona zabytków

Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. Kluczowe do realizacji programu są zadania zmierzające do zabezpieczenia zachowania i utrwalenia substancji zabytku. Dofinansowanie dotyczy zabytków wpisanych do rejestru zabytków. Do priorytetu nie kwalifikują się projekty realizowane przy udziale środków europejskich. o dotację mogą starać się osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego oraz inne jednostki organizacyjne (samorządowe jednostki kultury, kościoły, związki wyznaniowe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą organizacje pozarządowe). Finansowanie odbywa się w formie udzielenia dotacji lub refundacji w okresie trzech lat od przeprowadzenia prac przy zabytku, przy czym możliwe jest, jednakże tylko w szczególnych przypadkach, uzyskanie całkowitego dofinansowania.

Wspieranie działań muzealnych

Celem programu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych i wydawniczych. Premiowane będą projekty kompleksowe, nowatorskie, o wysokich wartościach merytorycznych i umiejętnie wykorzystanych elementach multimedialnych. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie zadań w zakresie: organizacji czasowych wystaw muzealnych; modernizacji i tworzenia stałych wystaw muzealnych publikacji katalogów do wystaw muzealnych; konserwacji muzealiów, archiwaliów, starych druków, rękopisów, kartografii, muzykaliów, ikonografii, grafiki artystycznej, dokumentów życia społecznego, a także doposażenia pracowni konserwatorskich. Do składania wniosków uprawnione są samorządowe instytucje

kultury niewspółprowadzone przez MKiDN, organizacje pozarządowe oraz kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

Kultura ludowa i tradycyjna

Celem programu jest wspieranie zjawisk związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania. Dotacje przeznaczone są na działania o charakterze edukacyjnym w tym warsztaty, kursy i seminaria dotyczące szeroko pojętej kultury tradycyjnej o a także działania popularyzujące unikalne i żywe elementy kultury tradycyjnej, zadania artystyczne i użytkowe o charakterze interdyscyplinarnym i międzyrodowiskowym oraz na prowadzenie szkolenia przez „mistrza” w zakresie różnych dziedzin niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Do składania wniosków uprawnione są samorządowe instytucje kultury niewspółprowadzone przez MKiDN, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne oraz podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Ochrona zabytków archeologicznych

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących rozpoznanie i dokumentację dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Do składania wniosków uprawnione są samorządowe i państwowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe, publiczne i niepubliczne uczelnie akademickie oraz podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Miejsca pamięci i trwale upamiętnienia w kraju

Celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości. Premiowane będą również działania związane z upowszechnianiem wiedzy na temat miejsc, faktów oraz postaci związanych z walką i męczeństwem. Promowane jest:

- podkreślenie prestiżu miejsca pamięci/trwałego upamiętnienia
- nadanie lub przywrócenie odpowiedniego wyrazu
- zaangażowanie w opiekę nad miejscami pamięci i trwałymi upamiętnieniami jak największej liczby różnych podmiotów,
- zapewnienie jak najlepszej dostępności miejsca/trwałego upamiętnienia,
- tworzenie nowych trwałych upamiętnień w miejscach, gdzie ich obecność jest uzasadniona interesem społecznym,
- twórcze zastosowanie nowoczesnych metod badań, edukacji i promocji do ochrony dziedzictwa narodowego,
- stosowanie rozwiązań prawnych sprzyjających lepszej opiece nad miejscami pamięci/trwałymi upamiętnieniami (uwzględnienie miejsca pamięci, jego ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, czy objęcie go inną formą ochrony prawnej).

Do składania wniosków uprawnione są samorządowe instytucje kultury nie współprowadzone przez MKiDN, organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego, publiczne i niepubliczne uczelnie oraz kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne a także podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Groby i cmentarze wojenne w kraju

Celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem, a także wspieranie prowadzenia działań naukowych upowszechniających wiedzę na temat tych wydarzeń. Celem programu jest otoczenie grobów i cmentarzy wojennych w kraju opieką polegającą na:

- prowadzeniu robót budowlanych, prac remontowych, konserwatorskich i restauratorskich,
- zabezpieczeniu i utrzymaniu w jak najlepszym stanie,
- prowadzeniu badań archeologicznych i prac poszukiwawczych,
- prowadzeniu prac związanych z urządzeniem grobu kwatery/cmentarza wojennego; dokumentowaniu i prowadzeniu badań naukowych,
- popularyzowaniu i upowszechnianiu wiedzy.

Promowane jest:

- obejmowanie opieką obiektów, których stan zachowania wymaga podjęcia niezwłócnego działania
- opieka nad grobami i cmentarzami wojennymi o wyjątkowej wartości historycznej,
- nadanie lub przywrócenie odpowiedniej rangi obiektom grobownictwa wojennego,
- wykorzystanie nowoczesnych metod badań, edukacji i promocji,
- zaangażowanie w opiekę nad grobami i cmentarzami wojennymi jak największej liczby różnych podmiotów,
- stosowanie' w ramach obowiązujących przepisów prawa rozwiązań sprzyjających lepszej ochronie prawnej grobów i cmentarzy wojennych.

Do składania wniosków uprawnione są samorządowe instytucje kultury niewspółprowadzone przez MKiDN, organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego, publiczne i niepubliczne uczelnie oraz kościoły i związki wyznaniowe, osoby prawne oraz podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Kultura cyfrowa

Celem programu jest udostępnianie i umożliwianie ponownego wykorzystywania zasobów cyfrowych do celów popularyzacyjnych, edukacyjnych i naukowych, uwzględniających opracowanie i digitalizację zasobów dziedzictwa kulturowego.

Do składania wniosków uprawnione są samorządowe instytucje kultury niewspółprowadzone przez MKiDN, organizacje pozarządowe oraz kościoły i związki wyznaniowe a także ich osoby prawne oraz podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Infrastruktura domów kultury

Celem programu jest zapewnienie optymalnych warunków dla działalności domów i ośrodków kultury oraz centrów kultury i sztuki w zakresie edukacji kulturalnej i animacji kultury poprzez modernizację i rozbudowę ich infrastruktury.

Do składania wniosków uprawnione są domy kultury, ośrodki kultury oraz centra kultury i sztuki posiadające status samorządowej instytucji kultury, biblioteki posiadające status samorządowej instytucji kultury' w skład których wchodzi domy kultury, ośrodki kultury lub centra kultury i sztuki oraz jednostki samorządu terytorialnego.

Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich na rzecz rozwoju kultury, w tym ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Program polega na dofinansowaniu przez ministra kultury wkładu własnego do wybranych projektów realizowanych przy udziale środków europejskich.

Uprawnionymi do otrzymania dotacji są: jednostki samorządu terytorialnego, państwowe i samorządowe instytucje kultury, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe działające w sferze kultury, publiczne szkoły artystyczne, państwowe uczelnie artystyczne oraz podmioty prowadzące działalność gospodarczą. Promesa MKiDN może pokryć maksymalnie 85 % wkładu krajowego (własnego) wnioskodawcy. w szczególnych przypadkach Minister Kultury może zdecydować o pokryciu więcej niż 85% wkładu krajowego lub nawet odstąpić od wymogu posiadania tego wkładu.

Partnerstwo publiczno-prywatne

Istnieją również możliwości finansowania prac przy zabytkach z wykorzystaniem ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym z dnia 19 grudnia 2008 r. (Dz. U. z 2022 r., poz. 407 i 1079), która określa zasady współpracy podmiotu publicznego i partnera prywatnego. Dla realizacji wspólnych projektów przez administrację publiczną i przedsiębiorców w formule PPP ważne są również: ustawa z dnia 1 października 2016 r. o koncesji na roboty budowlane lub usługi (Dz. U. z 2021 r. poz. 541, z 2019 r. poz. 1655 i z 2022 r. poz. 1726) oraz ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (Dz.U. z 2022 r., poz.1710 i z 2020 r. poz. 1517) regulujące podstawowe zasady współpracy publiczno-prywatnej.

Wg ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2022 r. poz.559, 583, 1005 i 1079) zadania własne gmin obejmują również sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art.7, pkt. 1, ppkt 9). W celu wykonywania zadań gmina może tworzyć jednostki organizacyjne, a także zawierać umowy z innymi podmiotami, w tym z organizacjami pozarządowymi (art. 9, pkt. 1).

Dotacje Sejmiku Województwa Mazowieckiego

Zarząd Województwa Mazowieckiego przyznaje pomoc finansową z budżetu województwa mazowieckiego w ramach Mazowieckiego Instrumentu Wsparcia Zachowania i Tworzenia Miejsc Pamięci Narodowej pn.: „Mazowsze dla miejsc pamięci”. Celem programu jest zachowanie oraz tworzenie nowych miejsc pamięci będących świadectwem wydarzeń, o szczególnym znaczeniu dla kształtowania się tożsamości narodowej Polaków (tj. m.in. pomniki, kapliczki, krzyże przydrożne, tablice upamiętniające wydarzenia lub postacie historyczne, nagrobki). Program obejmuje wydarzenia i postacie znaczące dla narodu i państwa polskiego oraz województwa mazowieckiego, w szczególności postacie, które walczyły o wolność narodową i suwerenność Polski lub były ofiarami represji władz zaborczych i reżimów totalitarnych oraz miejsca ich spoczynku, a także miejsca walk i męczeństwa, obiekty związane z działaniami prowadzonymi na rzecz odzyskania lub obrony niepodległości Polski, utrwalenia systemu demokratycznego rozwoju społecznego i gospodarczego.

Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027 - Priorytet VII: Kultura (projekt zatwierdzony przez Radę Ministrów).

Celem priorytetu jest wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych. obejmie on inwestycje w

rozwój infrastruktury kultury oraz ochronę dziedzictwa kulturowego w celu wzmocnienia ich potencjału w zakresie oddziaływania na rozwój gospodarczy. Szczególną pieczę zostaną objęte zabytki UNESCO, Pomniki Historii oraz obiekty posiadające tytuł Znak Dziedzictwa Europejskiego. Działanie obejmie wsparcie obiektów, w których w wyniku realizacji projektu prowadzona będzie działalność kulturalna i które mają potencjał do rozwoju turystyki kulturowej. Poprzez realizację inwestycji związanych z renowacją konserwacją, rewaloryzacją i restauracją obiektów zabytkowych (w tym zabytków ruchomych), zwiększy się ich atrakcyjność dla odbiorców. Priorytet uwzględnia również wspieranie rozwoju infrastruktury wspierającej ochronę i zachowanie otoczenia zabytkowych obiektów. Ma on ponadto za zadanie zwiększyć, atrakcyjność i konkurencyjność regionów poprzez wykorzystanie unikalnego zasobu jakim jest dziedzictwo kulturowe, w celu przyciągnięcia turystów krajowych i zagranicznych. Środki z funduszu mogą wykorzystywać jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, organizacje pozarządowe oraz kościoły i związki wyznaniowe.

Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2021- 2027

Tego typu programy są podzielone na trzy kategorie: transgraniczne, transnarodowe i międzyregionalne. Zasadniczą różnicą między trzema typami współpracy jest zakres terytorialny, w ramach którego można realizować wspólne przedsięwzięcia. W przypadku programów współpracy transgranicznej aplikować mogą do nich jednostki z obszarów przylegających do granic państwowych. Programy transgraniczne służą przede wszystkim budowaniu więzi łączących społeczności po obu stronach granicy. Ich realizacja służy wzmocnieniu współpracy poprzez wzrost liczby wspólnych inicjatyw dotyczących między innymi ochrony środowiska rozbudowy infrastruktury, wymiany kulturalnej, czy wzajemnych kontaktów młodzieży. W ramach programów współpracy transnarodowej mogą współdziałać duże zgrupowania europejskich regionów z kilku lub kilkunastu państw, natomiast w zakresie współpracy międzyregionalnej wszystkie regiony. Projekty oparte na współpracy z partnerami zagranicznymi mogą dotyczyć m.in. kultury, sztuki, turystyki i promocji regionu.

Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) i Norweski Mechanizm Finansowy 2014-2021

Mechanizm Finansowy EOG, obok funduszy strukturalnych, stanowi największe źródło zewnętrznego finansowania kultury w Polsce. Środki na te programy przeznaczone są przez trzy kraje Europejskiego obszaru Gospodarczego - Norwegię, Islandię i Lichtenstein. Wspierają one działania między innymi z zakresu kultury. Środki nowej perspektywy z trzeciej edycji Mechanizmu Finansowego EO1G (2014-2021) uruchomione zostały w 2016 r., a programy będą wdrażane do 2024 r. Program opiera się na dwóch działaniach:

Zarządzanie dziedzictwem kulturowym, którego celem jest poprawa zarządzania dziedzictwem kulturowym poprzez stworzenie odpowiednich warunków do prowadzenia działalności kulturalnej, zarówno w ramach ochrony dziedzictwa kulturowego, jak również w zakresie infrastruktury kulturalnej; w skład tego działania wchodzi:

- poddziałanie 1.1: Restauracja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego, w którego ramach możliwa jest ochrona, konserwacja, i/ lub rozbudowa zabytków nieruchomych z ich otoczeniem na potrzeby działalności kulturalnej, a także ochrona zabytkowych ogrodów i parków
- poddziałanie 1.2: Innowacyjne wykorzystanie infrastruktury do prezentacji dziedzictwa kulturowego, gdzie możliwa jest budowa, rozbudowa i remont infrastruktury kulturalnej.

Współpraca kulturalna - celem tego działania jest rozwój współpracy kulturalnej pomiędzy twórcami i uczestnikami życia kulturalnego oraz wzmacnianie stosunków dwustronnych pomiędzy polskimi instytucjami a instytucjami z Norwegii, Islandii i Lichtensteinu. Dofinansowanie może sięgnąć 85% kosztów kwalifikowanych, w zależności od rodzaju beneficjenta. W związku z tym, że dokumenty programowe i kryteria przyznawana dotacji ulegają drobnym zmianom w każdym roku budżetowym, należy każdorazowo sprawdzać wzory aktualnie obowiązujących dokumentów na stronie programu.

Inne programy

Jednostki samorządu terytorialnego i ich wydziały organizacyjne mogą również korzystać z innych źródeł pozyskiwania środków na opiekę nad zabytkami oraz na wzmacnianie tożsamości lokalnej. Programy o takim profilu proponują np. fundacje, którym patronują duże firmy z kapitałem polskim. Gmina może także wspierać organizacje pozarządowe w pozyskiwaniu takich środków. Przykładowo programy wspierające proponują:

Fundacja Orlen - Program „Czuwamy! Pamiętamy!"; jego celem jest przywrócenie należnej czci Miejscom Pamięci na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, a które do tej pory pozostawały w złym stanie technicznym. Wnioskodawcą mogą być:

- organizacje pozarządowe lub oddziały terenowe organizacji pozarządowej posiadające osobowość prawną lub jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, której ustawa przyznaje zdolność prawną (z wyłączeniem spółek prawa handlowego) tj. fundacje, stowarzyszenia, uczniowskie kluby sportowe, stowarzyszenia kultury fizycznej, organizacje społeczno-zawodowe rolników;
- podmioty niebędące organizacją pozarządową np. jednostki samorządu terytorialnego lub ich jednostki organizacyjne, szkoły publiczne, przedszkola publiczne;
- kościelne jednostki organizacyjne prowadzące działalność pożytku publicznego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej ;

Wnioskodawcą może być również podmiot wpisany do rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego, jeśli jest jednocześnie wpisany do rejestru stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej.

Fundacja Łukasiewicza - celem Programu „Rozgrzewamy Polskie Serca" jest wspieranie inicjatyw działających na rzecz integracji lokalnej społeczności wokół kultury, tradycji oraz wydarzeń lub pamięci historycznej. Podejmowane inicjatywy mają budować kapitał społeczny na lokalnym poziomie. Program skierowany jest do organizacji pozarządowych, jednostek samorządu terytorialnego i ich jednostek organizacyjnych, szkół publicznych i przedszkoli publicznych oraz związków wyznaniowych i ich organizacji. Zgłaszane projekty muszą oddziaływać na lokalną społeczność oraz być związane z pielęgnowaniem kultury, tradycji, wydarzenia lub pamięci historycznej.

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków.

Gmina Miastków Kościelny będzie wydatkowała środki na realizację zadań z zakresu ochrony zabytków poprzez: - opracowanie aktualizacji gminnej ewidencji zabytków jako podstawowego źródła informacji o stanie zachowania obiektów zabytkowych zlokalizowanych w granicach administracyjnych gminy,

- podejmowanie projektów związanych z odnową obiektów i zespołów zabytkowych oraz towarzyszącym im przestrzeniom publicznym ze środków zewnętrznych,
- wsparcie finansowe z budżetu gminy dla prac konserwatorskich przy ogólnie dostępnych obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków: planowana kwota 511.000,- zł. na

prace konserwatorskie w kościele w Miastkowie Kościelnym, oraz kwota 153.000,- zł. na renowację nagrobków na cmentarzu w Miastkowie Kościelnym.

- dofinansowanie lub pomoc w zdobyciu środków na prace restauratorsko-konserwatorskie przy obiektach niebędących własnością gminy, prowadzenie działań informacyjnych w celu przygotowania właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych do aplikowania po środki zewnętrzne dedykowane ochronie i opiece nad zabytkami, umieszczenie stosownych zapisów dotyczących ochrony zabytków w strategii rozwoju gminy, włączenie tematyki ochrony dóbr kultury do zajęć lekcyjnych w szkołach na terenie gminy Miastków Kościelny, realizowanie regionalnych i lokalnych projektów związanych z ochroną zabytków i krajobrazu kulturowego, publikację materiałów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w materiałach promocyjnych gminy oraz na stronie internetowej gminy, wykonywanie opracowań z zakresu lepszego rozpoznania zasobu dziedzictwa kulturowego gminy.

12. Podsumowanie

Program opieki nad zabytkami dla Gminy Miastków Kościelny na lata 2025-2028 wytycza kierunki polityki władz samorządowych w tak ważnych kwestiach jak ochrona lokalnych wartości kulturowych, jakimi są zabytki, tradycje i krajobraz kulturowy. Ważnym elementem Programu jest rozwój i promocja walorów turystycznych gminy, z wykorzystaniem w tym celu obiektów zabytkowych. Zakłada się, że cele nakreślone w Programie będą osiągnięte w wyniku szerokiej współpracy władz gminy z Mazowieckim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Warszawie (Delegatura w Siedlcach, jednostkami samorządu terytorialnego oraz innymi organizacjami i związkami, których działania obejmują ochronę walorów kulturowych i krajobrazowych. Program podkreśla rolę całej społeczności lokalnej - właścicieli użytkowników obiektów zabytkowych, organizacji pozarządowych, władz samorządowych oraz wszystkich mieszkańców w zachowaniu miejscowego dziedzictwa kulturowego. Kolejna edycja (aktualizacja) Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Miastków Kościelny powinna zostać opracowana po czterech latach od przyjęcia go przez Radę Gminy.

Wybór źródeł:

„Poradnik metodyczny – gminny program opieki nad zabytkami” KOBiDZ z 2008 r.

Zasoby archiwalne WUOZ w Warszawie Delegatura w Siedlcach

<https://miastkowkoscielny.pl/>

http://dir.icm.edu.pl/Slownik_geograficzny

<http://igrek.amzp.pl/mapindex.php>

<https://zabytek.pl/pl>

„Gmina Miastków Kościelny” publikacja z 2022 r.

Strategia Rozwoju Powiatu Garwolińskiego na lata 2015-2030 przyjęta Uchwałą Nr XIII/65/2015 Rady Powiatu Garwolin

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Miastków Kościelny przyjęte uchwałą Nr III/12/2014 Rady Gminy Miastków Kościelny z dnia 29 grudnia 2014 r.

Strategia rozwoju Gminy Miastków Kościelny na lata 2023-2030, opracowana w 2022 roku.

Gminna Ewidencja Zabytków gminy Miastków Kościelny.